XXIV. évfolyam. 1913. 43/1243. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal
BUDAPEST,
VIII., Népszinház-utcza 22. sz

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, október hó 26

Október elsejével kezdődött az uj évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hovaelőbb megujitani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ..... 20 kor.
Félévre ..... 10 kor.
Negyedévre ..... 5 kor.

Mutatványszámok kivánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Népszinház-utcza 22. szám.

Krónika.

Uj-Budapest.

— okt. 24.

Nem tartozom azok közé, akik a régi Pest romantikájáért tulságosan lelkesednek. Ezt a genre-t — tárczákban, könyvekben, szindarabokban — kiéltük, felmértük, elfogyasztottuk, ugy a »Csigát«, mint a »Zöld udvart«, a »Három nyolczast«, a »Török császárt«, a Schneiderverecket, a Pilvaxot, a Komlós-kertet, az Ujvilágot és a régi Pest egyéb tartozékait, amelyek érzékeny és folytonos visszaemlékezések keretében szinte élénkebben állanak előttünk, mint a mai Budapest a maga tarka szineivel, derült szemtelenségével és kegyetlen őszinteségével. A régi Pest tulajdonképpen Alt-Wien, vagy Alt-Heidelberg abklacscsa volt, az Artaria és R. meg I. Alt felfogásában, Lanner ütemeivel, E. T. Hoffmann szineivel, mig az Uj-Budapest friss, eleven város-tipus, amelynek minden hibája mellett megvan az a nagy erénye, hogy folyton fiatalabb, nyugtalanabb, zajosabb lesz, ami — akárhogy is gondolkodjunk a tárgyról — mégis csak az életet jelenti, amire egy metropólisnak több szüksége van, mint kedves novellatárgyakra.

Ez az Uj-Budapest, mint a napilapokban olvasható, közelébb már negyven esztendős; ennyi ideje, hogy a különböző városrészeket egyesitették, amivel annak idején egy világváros alapjait kivánták megvetni. Nos: világváros nem lett Budapestből és talán sohase is lesz, ehhez hiányzik a földrajzi fekvése, a konczepcziója, a komolysága és a pénze. Ahogy az ember pusztán akarattal, még a legjobbal se lehet lord Byronná, vagy Metternich-hé, vagy Pitté, ugy a világvárost is a benne fekvő okok viszik előtérbe, nem pedig a kegyes óhajtás. Szinte ugy tetszik: nemcsak az emberekben, a tárgyakban is lakik lángelme, vagy annak ellentéte, amely sorsuk felett határoz. Budapest perszonifikálva a bohém-természetü, minden iránt fogékony, felvilágosodott dilettánst, a schöngeistet, a stürmert, a kalandorságig merészkedő radikálist jelentené, aki vele halad a korral, nem idegen annak emberi vonatkozásaitól, együtt lármázik a fiatalokkal, gyorsabban beszél, mint ahogy gondolkodik, és gyorsabban cselekszik, ahogy beszél: oly tipus, amelyet Budapest utczáin, avagy Budapest gondolatmenetében nem egyszer látunk czilinderben, vagy akár pörge kalapban járni, agitálni, lelkesedni, hamis bálványokat teremteni, csalódni, ujra lángra gyulni és soha meg nem öregedni.

Azt mondják, az amerikai városok fejlődnek ilyenformán, mint Budapest, de ez talán még sincs egészen igy. Az uj-világ nagy házgyüjteményeinek száguldása tervszerü, hideg, könyörtelen, mint a Pacific Railway utja; óriási egyenruhák ők, amelyeknek megalkotásához nem kell más, mint pénz, pösztó és egy jó szabó. Chicago tulajdonképpen New-York és New-York Philadelphia, mig Budapest mindig egyéni, ha néha mindjárt csak a baklövéseiben, vagy a bukdácsolásaiban is. Szinte emberi az élete, tömérdek lapszusaival, gyöngeségeivel, ujabb és ujabb nekirugaszkodásaival, gyermeteg játékaival, csillogó fantáziájával, kedves pénzpazarlásával, a rákövetkező sovány diák-esztendőkkel és bájos bizalmával, amelynek minden csalódás csak lépcső, hogy egy fokkal magasabbra hághasson rajta. Az ilyen embereket megszidjuk, de szeretjük őket, mert visszavágyunk a természet ősi szabályaihoz, a reláczió-mentes országba, a lét eredeti formáihoz.

Város nem negyven, de négyszáz év alatt sem szökik annyit, mint Budapest. Ha valakinek egyszer az eszébe jutna lexikont állitani össze azokról a kukliprédikációkról, amelyeket a fővárosnak az utolsó évtizedekben végig kellett hallgatnia, müve terjedelemben a Herbert Spencerével vetekedhetne. Kezdve a vizvezetéktől a halálsorompóig, a ligeti tótól a sertésvásárpénztárig, nem volt Budapesten közigazgatási, rendészeti, társadalmi tárgy, amely a nyilvánoság purgatóriumába ne került volna. És mégis, ez a temérdek apró robbanás mintha szükséges lett volna hozzá, hogy a motor kerekeit mozgásba hozza: Budapest átsiklott, átgázolt, átbukott rajtuk, de folyton előbbre ment, amint a katona is egyre gyorsabban szalad, ha vesszőfutásra itélték. Mi ez? makacsság? szivósság?

ügyesség? ostobaság? vagy valami felsőbbrendü erő? Apró dolgokon láttuk elbukni Rómát, Bizánczot, Pompéjit, birodalmak dőltek össze, egy hibás taktikai lépés, vagy, mint tudjuk, egy kellemetlenkedő aranyér miatt, és ez a papirosvár még mindig él, mosolyog, panamázik és hatalmas erővel nő, akárha a sors rendeltetése lakna rabitzfalai mögött.

Mert mondjunk epés kedvünkben bármit, a mai Budapest egyre izmosabb lesz, akár egy kültelki kamasz, aki naphosszat madárfészkekre vadász és versenyt fut a taxaméterekkel. A legnagyobb gazdasági nyomoruságok közt módot és időt talált rá, hogy okosodjon, csinosodjon, terjeszkedjen és isteni türelemnek könyvelje el a szigoru kritikákat. Hányszor hallottuk, hogy a pénzügyi tönk szélén van és financier-i Párisba utaztak, ahonnét azonban csak a gall főkakas jeligéjét kapták kölcsön: fluctuat, nec mergitur. És a magyar metropólis tovább hullámzott és többször állt lábra, mint Anteus, vagy Madarász László. Hányszor hallottuk, hogy a város egyes emberek, sóvár törzsfőnökök kezében van, és: Rémi Róbert szegényen, mint a templom egere halt meg, és Ehrlich Gusztáv bankja csufosan megbukott. Egy forditott hermelin, mentől jobban nyomták bele a sárba, Budapest annál szivósabban és vidámabban élt, remélt és annál nyugodtabban tánczolt a kráter tetején. Az embernek lassan majdnem el kelletett hinnie, hogy ennek a városnak rendeltetése van, amely még ha belé is kap az üstökbe, csak azért teszi, hogy kiemelje a kátyuból.

Ennyi szinből van összerakva a mai Budapest képe és köztük nem az utolsó az őszintesége. Ime, minden a villamfény hideg, kék körében áll előtted: a nyomorusága, az éhsége, a küzködése, az öklendezése, és nincs romantika, — Török császár, Pilvax, Ujvilág — amely eltakarja. Plakátbetükkel hirdetjük a főváros nyavalyáit, és a ma született gyermek is tudja, hogy ki mit keresett a taxamérőkön, az autobuszon, a Sárosfürdőn, az Állatkerten. A nyelvészek kétségbeesnek az argot diadalán, a muzsikusok Zerkovitz megdicsőülésén és a budapesti mozi tultengésén. Beszélj a nemzetgazdával, a technikussal, az építészszel, a tőkepénzessel, az orvossal, a fiskálissal, mind aggódva fogja megrázni fejét a főváros sorsa fölött. Nincs senki, aki fátyolt, vagy angoltapaszt illesztene a sebekre, panaszainkat belekiabáljuk a világba és megrészegedünk rajtuk. Budapest pedig mosolyog és lerázza magáról sebeit és ellenségeit, mintha hervadt falevelek volnának.

Mit csináljunk ezzel a vén bohémmal, ezzel a kőbe öltözött St. Hypothése márkival, aki ráczáfol a logikára, a tudományra és az egyszeregyre? Vigyük máglyára, holott legszebb szimbóluma az életnek? Kövezzük meg, amikor beszédes példája, hogy bármennyi méltatlanság, nyomoruság, büzbomba is érjen a földön: az akarat, a lélek törvénye mindenen diadalmaskodik? Pártoljunk el tőle, holott magyarabb a magyarnál, annak minden fogyatékosságával és erényével, folytonos bukásával és folytonos föltámadásával, nagy kicsinyességével és titokzatos szivósságával? Ej, lovagok, bocsássunk meg neki, mert, aki mindent megbocsát, mindent meg fog érteni, és nevessünk egyszer együtt ezzel a jókedvü czimborával, akit mindig talárban és zord pallossal oldalunkon itéltünk meg. Igy talán közelebb jutunk a lényegéhez és belenyugszunk a halhatatlanságába, amely egy kicsit a mi halhatatlanságunk is. **Syrion.**

Mi volna jó.

Lábad erezett drága fejét
Mely nemes, mint a khnidosi márvány,
Beh jó volna csókolgatni igy,
Boldog békesség ezer éjszakáján.

Melled duzzadt párnája fölé
Kóczos, fáradt fejemet lehajtva,
Éltem boldog himnuszaihoz
Uj hurokat kötözni a lantra.

Mindentől messze, igy egyedül,
Egy kis szoba selymes, puha fészkén
— Mint tavaly az Arnó partjainál —
Én csak sugárzó fehérséged nézném.

Messze mögöttünk a gond, a világ,
Ablakunk alatt kaczagna a tenger
S ágyunk szélin mi fügén, mogyorón
Osztoznánk a régi gyermekszerelemmel.

Igy volna jó, — messze, egyedül
Örülni még a napnak, a nyárnak,
Tulnan a boldog tengereken,
Ahol a partok mindig minket várnak.

Dutka Ákos.

Korponai.

Irta: LOVIK KÁROLY.*

Éjfélkor kaparászás hallatszott a pitvarban. Zsuzsánna fölkelt fekete, oszlopos ágyából és gyertyát gyujtott. A vasajtót minden este maga zárta le, ki jöhetett be rajta? Most valáki katonásan köhintett odalent. Zsuzsánna korán hervadó arczocskájáról elszállt a félelem. Az ura volt, akit félév óta nem látott, az ura, akit mindenki csak chevalier-nak hivott s aki szerteszéjjel katonáskodott a határon; »a hazáért«, ahogy ő vallotta, asszonyokért, kártyáért és italért, ahogy kortársai mondották.

— Vajjon mit akarhat? — gondolta magában az asszony, mert Korponai hazatérése mindig havat jelentett. Hol pénzért jött, hol aláirásokért, hol könyörületért és vigaszért. És Zsuzsánna, miután türelmesen kipörölte magát az urával és megfogadtatta vele, hogy jobbutra tér, mindig és mindig ujra kötélnek állott, kikereste a régi ékszereket, odaadta a buza árát és megsimogatta

* Ezt a megragadó szép elbeszélést szerző engedelmével a »Budapesti Szemle« legujabb számából veszszük át.

a katona szomoru, szép homlokát. Korponai ilyenkor elérzékenyedett, néhány napig figyelmes és szeretetreméltó volt, kora hajnalban kelt fel és fehér havasi virágot szedett a feleségének ; egyszer le is zuhant a szakadékba. Akkor lepedőben vitték haza; szép sasorra betörött, kék gyerekszemét véres okuláré övezte. Mikor magához tért, megcsókolta Zsuzsánna levendulás kezét és bocsánatot kért a sok gonoszságért, amelyet ellene az életben elkövetett. Később barátot hozatott a klastromból, a másvilágról, a vallásról vitatkozott vele és végül meghunyászkodva gyónt meg. De alighogy lábbadozni kezdett, esténkint máris leszökött a molnár kocsmájába, ahol átutazó kereskedőkkel kártyázott, és egy napon hirtelen kereket oldott. »A haza veszedelemben van«, irta feleségének az inasa hátán (mert sürgős esetekben azt használta iróasztalnak) és még ugyanazon éjjel az őrök egy cziteráslány társaságában látták a grániczon.

— Nos, Korponai, chevalier, — szólt az asszony mosolyogva — mi kellene megint ? Pénz, ékszer, aláirás ?

A férfi alázatosan csókolt kezet.

— Semmi, — felelte félszegen — semmi mást nem akarok, Zsuzsánna, csak megpihenni és aludni. Fáradt vagyok, talán a halált hozom tarsolyomban.

Zsuzsánna a férje arczába világitott. Az utolsó hónapok alatt Korponai megöregedett. A fehér katonakabát lötyögött rajta és ritkás bajusza tört madár szárnyaként csüngött alá. Az asszony megszeppenve nézte a mély barázdákat és gyorsan kitárta az ebédlő ajtaját. A sarokban álló fenyőfaasztalka meg volt teritve, a fehér abroszon gyertya, koppantó, czipó, ezüst kupa és kocsonyás medvetalp, a chevalier kedvencz étele. Zsuzsánna tudta, hogy Korponai, bármily messzire vetődjön is tőle, mégis mindig csak hazajön, ahogy hazajött százszor és vissza fog térni még százszor. Azért hát mindig teritve állott az asztal, ha a katona bekopogtat, ne kelljen soká ételre, italra várakoznia.

Ám ezuttal a chevalier nem evett. Máskor farkasétvágygyal látott a medvetalphoz, most leült a tüz mellé és pipára gyujtott.

— Tudod-e, mi az, Zsuzsánna, — dörmögte mogorván — ha valaki hétszám nem alszik ? Tudod-e, hogy vannak emberek, akik ugy el tudják lopni az álmunkat, mint más egy kösöntyüt ? Tudod-e, hogy vannak emberek, akiknek delejes erő van az ujjaikban és azt csinálják velünk, amit akarnak ?

— Félrebeszélsz, Korponai — szólt az asszony, aki szilárdan, makacsul, szinte kétségbeesetten bizott az Urban, egyetlen jó emberében és nem hitt a kisértetekben. — Beteg vagy, feküdj le, pihend ki magad.

— Mi haszna, ha lefekszem, — könyökölt az asztalra a lovag — ugy sem tudok elaludni. Bolondság álmodni, a halott embert utánozni, mégis összemorzsol az alvás hijja engem, a vasból vert Korponait.

Zsuzsánna az ura ölébe ült. Megsimogatta a katona holló haját, amely kissé megritkult, amióta nem látták egymást.

— Gyónjál meg, Ábel, — szólt és hervatag arczocskáján a kiváncsiság és szomoruság barátságos nemtői összetalálkoztak — megcsaltak ugye ?

— Megcsaltak — horgasztotta le fejét a chevalier.

Az asszony az ura kemény vállára hajtotta fejét.

— A rácz lány ? A tót grófnő ? Vagy talán a franczia kisasszony a szomszéd várból ? — vallatta szeliden. — Csak nem a cziterás ?

— Nem, nem — mormogta Korponai. — Ezek mind ártalmatlan fürjecskék.

Zsuzsánna játszva keresgélt a sok szép és furcsa név közt, amelyek, mint a rózsaszirmok a szeptemberi szélben, kavarogtak, aztán egyszerre az ura mellére tette a kezét. Hogyis nem jutott mindjárt az eszébe ?

— Az a nő, a keresztutról, az volt ? — csillant föl a szeme. — Ugy-e az ? Signora ? Eltaláltam !

A katona bicczentett nehéz fejével.

— Igen, ő volt, — felelte mérgesen — persze hogy ő volt !

— Először a keresztuton fogott el, — bólintott mosolyogva az asszony és lassan elmondta a leczkét, amelyet magános éjtszakákon tanult meg — haza akartál térni a katonaságtól a faludba, hogy verseket irj és versenyt szánts a parasztokkal ; nem engedett. Másodszor eljött a házadba, az édesanyádat azon a napon teritették ki és mégis vele mentél, elfeledted, hogy másnap van a temetés. És harmadszor ?

— Ej, futárt küldött értem Veronából — ásitott halálos fáradtsággal a lovag — és én itt hagytalak és boldogan ugrottam a csézába. Ilyen gonosz ember vagyok, Zsuzsánna.

— Ne beszélj igy, Korponai, — fedte meg az asszony — te is csak gyönge ember vagy, mint valamenynyien e földön. Azért, lásd, mégis csak mindig visszatérsz hozzám, ugyebár ? Ha távol vagy és este egyedül ülök a tüznél, sokszor elgondolkodom, mért is jösz mindig vissza hozzám, aki már se fiatal, se szép nem vagyok, és akinek kiforgattad valamennyi ládafiát. Mégis mindig visszatérsz.

— Te a legjobb asszony vagy a világon — dörmögte a katona.

Zsuzsánna fölkelt és az almáriomhoz lépett.

— Akarsz-e kártyázni ? — kérdezte.

Korponai rendszerint akart, mert ez volt a legfinomabb módja, hogy pénzhez jusson, de most megrázta bozontos fejét.

— Zsuzsánna, csak egyet akarok : pihenni, aludni, többet akár föl se ébredni. Hetek óta nem aludtam, minden csontom fáj, ellopták az álmomat és ugy érzem, valaki más álmodik most mindarról a szépről, amiről hajdan én : levágott, véres török fejekről, szép cserkesz lovakról és nagyfülü kutyákról, amint hangosan üzik a szarvast a tölgyesben. Nem tudok aludni, leszakad a szemem héja és még se tudok, ezt a signorának köszönhetem, az ő mákonyos dohányának, édes borának és az üvegfuvolája hangjának. A fejemben csöng ennek az átkozott hangszernek a szava és nem hagy aludni. Ha a fejemet összetörném, az üvegfuvola is összetörne, ugyebár ? — tette hozzá mérgesen.

A katona kimeresztette álmatlanságtól véresre gyuladt szemét és elhallgatott. Az asszony himzett zsámolyt hozott, az ura csizmás lába alá tette, aztán összefonta Korponai két fekete kezét, ahogy a gyermekekét szokás, mikor estére megimádkoztatják őket.

— Tudod-e még a miatyánkot ? — kérdezte barátságosan.

— Talán — morogta Korponai és nehézkesen keresgélt régi emlékei, ócska fakardok, gyerekkori kék foltok, latin nyelvtani szabályok között, ahol az imádságnak is jutott egy parányi hely. Már csak foszlányok maradtak belőle, azokat engedelmesen előkotorta.

— Hiszen még jól tudod — bólintott Zsuzsánna elnézően. — Hajtsd most ide fejedet az ölembe és hallgass rám, mesélek valamit, egy téli éjjelen eszeltem ki ezt a mesét, mikor távol voltál.

Kuvik mulatott az ablak alatt, a hársfán és a lombok susogva ébredtek föl a zajra. Egy öreg óra, amely évek óta állott, egyszerre megindult, ütni és muzsikálni kezdett.

— Volt egyszer egy rablólovag, — kezdte el Zsuzsánna mosolyogva és befonta a katona üstökét, mint

a kislányokét — volt egyszer egy rablólovag, a ki magas várából mindig az utakat kémlelte és ha vásáros népet látott lent mozogni, elhagyta a feleségét, négy kis fiát és prédára indult. Sok pénzt rabolt már össze, de még több zsákmányra vágyott és még a Krisztus-feszületek és Mária-képek alatt is megállitotta a szekereket. A vásárosok rettegtek tőle, többnyire vakon adták oda a pénzesharisnyájukat, de akadtak olyanok is, akik rálőttek mordályaikkal és a rablólovagot nem egyszer vérbefagyva hozták haza, istenfélő felesége nagy rémületére. Mert az asszony nagyon szerette a férjét és mikor az távol volt, lement az erdei kápolnába és az Isten anyjához könyörgött, hogy védje meg gonosz urát. És a Szüz barátságosan nézett le a szegény asszonyra és ha az nagyon kétségbeesett, néha le is szállott hozzá, megfogta hideg kezét és megfésülte szöszke haját, amelyet az északi szél összeborzolt. Egyszer, tél kezdetén a rablólovag megint lement a völgybe, akkor jöttek haza a lipcsei kereskedők. Mikor elindult, szelid őszi nap ragyogott, de hirtelen szél kerekedett és hóvihar nyargalt végig a völgyön. Az asszonynak eszébe jutott, hogy az ura könnyü zekében kelt utra. Nagyon aggódott miatta és azért, mikor imádkozni ment az erdei kápolnába, levitte magával a lovag nagy farkasbundáját és megkérte az Isten anyját, hogy ha valahol meglátja az uton az urát, adja rá a bundát. A Szüz mosolygott és vékony vállára vette a nehéz köpönyeget. Reggel a vadászok a rablólovagot halva találták meg az akasztófadomb mellett; nyugodtan aludt és a hó csöndesen hullott a farkasbundára, amely gondosan takarta be vétkes földi testét. A szentek mindent megbocsátanak, Korponai.

Zsuzsánna az urára nézett. A katona mosolyogva aludt el; bizonyára már véres törökfejekről, szép cserkeszlovakról álmodott; két keze összekulcsolódott a fehér kabáton, amely lassan emelkedett föl és alá.

Reggelre, hogy a kandallóban elhamvadtak a kövér tölgyfahasábok, Korponai fölébredt, frissen szökött talpra és megcsókolta Zsuzsánna kezét. Este megint engedelmesen telepedett a tüzhöz és a felesége ujra mesélt neki egy szegény, háromlábu kis kutyáról, amelyet vad kuvaszok kergetnek végig a falun, a szőlőkön, a városokon, mindaddig, mig egy piros kalapos egyházatya ki nem ugrik kőfülkéjéből és dorongjával széjjel nem zavarja az üldözőket, a háromlábu kis kutyát pedig magával viszi a bolthajtás alá. Korponai — befont hajjal — megint elaludt. Egy hét multán a chevalier már kipödörte a bajuszát és tizennégy nap mulva lenézett egy perczre a malomba, nincs-e utas, akivel kártyázni lehetne.

Egy napon diákkülsejü, szakadt kámzsás ifju érkezett a faluba, lehivatta a borbélylyal Korponait és selyembe csavart papiros-ládikát adott át neki. A katona boszusan tépte szét a szalagokat; a katulyában gyöngyház-legyező szárnya volt: rajta irónnal, vékony olasz betükkel irva, csak ennyi: »Ej, chevalier!« Korponai megrázkódott, aztán leült egy szilvafa alá, elgondolkodott, a csizmája sarkával turta a földet és este hirtelen elutazott.

— A haza hiv — irta meg a malom mellől a levelet az inasa hátán és aztán káromkodott a hitványsága miatt, de azért tovább utazott. Szekere óvatosan csuszott alá a kacskaringós lejtőn és a chevalier még mindig átkozódott és legjobb szerette volna, ha a kocsi belefordul a páfrányos szakadékba és mindennek, gazságnak, hazugságnak hirtelen véget vetne. Ám a szekér lassan, biztosan baktatott lefelé és az ősz illata, mint egy láthatatlan alföldi folyó árja terpeszkedett végig a vidéken. Egy irtásnál Korponai még egyszer megpillantotta hatoszlopos házát, amely mosolyogva és szerényen, mint a fenyő virága gubbasztott a hegy tetején.

Az erkélyen állott Zsuzsánna és csöndesen lobogtatta feléje kicsiny keszkenőjét. Az asszony arcza mosolygott és szép homloka vidáman, biztosan mondotta:

— Tudom, hogy visszajösz, Korponai, tudom, hogy megint csak visszajösz.

Toll és tőr.

— *okt. 24.*

HATVAN ALÁIRÁS HÁZSZABÁLYSZERÜ lett volna, minthogy azonban ők még ott is tulteszik magukat a házszabályokon, ahol annak semmi értelme sincs, nem hatvan, hanem nyolczvan aláirást szereztek. Gyültek, kissé lassan gyültek az aláirók. Andrássyék helyeselték a tervet, de azért huzódoztak tőle, mivelhogy ők meg akarták őrizni posszibilitásukat fölfelé. És mire a nyolczvan aláirás együtt volt, akkorára a kormány is elérkezettnek látta az időt a Ház összehivására. Ha a hatvan aláirással beérték volna, megelőzték volna a kormányt. De a fölös aláirások gyüjtése felemésztette az idejüket: szerettek volna nagyon imponálni és ez lett a vesztük. Ez egyszer hát a szó valódi értelmében agyonobstruálták önmagukat, ami nem nagy szerencsétlenség, mert hiszen csak arról van szó, hogy egy trükk nem sikerült. Igaz, hogy az ellenzéki politika mostanában csak trükkökből áll, de attól, hogy a trükkjeik rosszak, ők jó ellenzékiek is lehetnének. Az események mutatják, hogy a rossz trükk nem okvetlenül jellemzi a jó ellenzéket.

—

AZ ELVTÁRSAK nagyon megkritizálták a Népszavát és az elvtársaknak a maguk nézőpontjából nagyon igazuk volt. Hogy megközelitették-e az abszolut igazságot, nem tudjuk, de a tetszés egyéni jog lévén, nem lehet kifogásolni, hogy az elvtársak nyilt ülésen azt mondották, hogy a pénzükért jobb lapot kérnek. A közönséges polgár beszünteti az előfizetést, ha az ujság nem a gusztusa szerint való. De az elvtársaknak nem adatott meg ez a jog, mivelhogy a hithü elvtárs kötelessége a pártlapra előfizetni. Ezt a kis pressziót is értjük és méltányoljuk, de ha fennáll az előfizetés kötelessége, kell hogy fennálljon a kritika joga is. Hogy mi lenne, ha egy pártlapnak minden előfizető gusztusához kellene alkalmazkodnia? Biz ez nem vezetne jóra. De ki mondja, hogy egy pártlapnak jónak kell lenni?

—

A SAJTÓ PARAZITÁJÁT, akár Lipschernek hivják, akár más egyébnek, minden különösebb közigazgatási eljárás nélkül a város határára kell kilakoltatni. A paragrafust nem kell okvetlenül kimeriteni, mert egy gyors, erőszakos cselekedet néha esztétikusabb, mint a paragrafus-rágás. Hogy Lipscher kicsoda-micsoda, ez a közhangulatból elég pontosan megállapitható és ellenőrző dokumentumnak fölösleges a rendőrségi nyilvántartó könyvre, meg törzslapra hivatkozni. És attól sem lesz Lipscher ur multja

rovottabb, ha a rendőrség megállapitja róla, hogy nem is beszéli a franczia irodalmi nyelvet. Ez még nem nagy bün, és ha a rendőrség mégis csak ilyeneket tud beállitani Lipscher bünlajstromába, akkor Lipscher a nagy bünei mellett érdemli meg a kitolonczolást.

—

MINDEN ÁLLÁST, MINDEN MÉLTÓSÁGOT *meg kell bélyegezni: minden állásra, minden méltóságra rá kell sütni a gyanut, hogy pénzért szerezték. Igy került sor Magyarország herczegprimására is, akiről kisütötték, hogy a pártkaszszán keresztül jutott ebbe az első közjogi méltóságba. Nem lelkesedünk Csernoch Jánosért, de mi lenne az országból, ha mindenkit a sárba ránczigálnának, aki nem szolgált rá embertársai szeretetére? Hogy Csernoch pénzért vásárolta meg a primási széket! A gondolat épp oly naiv, mint amilyen abszurd. Mert ha a primási méltóság pénzért lenne kapható, az esztergomi palotában ma nem Csernoch János, hanem valamelyik — Rothschild rezideálna.*

—

LÁTOGATÁS AZ OROSZLÁNOKNÁL.

A lipcsei fejedelmi találkozásra kiküldött saját külön tudósitónkat drótnélküli táviratban utasitottuk, hogy a katasztrófából megmenekült oroszlánokat intervjuolja meg. Ez, költséget és bátorságot nem kimélve, teljesitette kivánságunkat és szintén drót nélkül küldte be az alábbi tudósitást:

A lipcsei oroszláncsatából tudvalevőleg három oroszlán menekült meg: Szultán, Musztafa és Hamid. Mind a hárman egy ketreczben tartózkodnak. Mikor beléptem a ketreczbe, a két utóbbi aludt, Szultán pedig elmélázva csibukozott.

Szultán: Csak bátran előre, zsidó, ne félj semmit!

Én: Félni? A félelem jusson ellenségeidnek, Szultán!

Ő: Mintha ezt már hallottam volna?

Én: Engedelmével, Bölcs Náthánból czitáltam.

Ő: Ne czitáljon és ne liczitáljon, hanem térjen a dologra. Mit akar?

Én: Minek tulajdonitja Felséged ezt a nagy szerencsétlenséget, ami testvéreit érte?

Ő: Tudja, én hiszek a spiritizmusban. Ezt a bajt ama nagy oroszlán szelleme hozta ránk, akit most száz esztendeje épp igy győztek le, ugyanezen a helyen és igy bántak vele, mint velem: fogságba vetették és elhurczolták messze földre.

Én: Felséged hisz a szellemekben?

Ő: Mint a többi fejedelmi személyek, én is spiritiszta vagyok és hiszek isteni küldetésemben.

Én: De szemtanuk azt állitják, hogy felséges testvérei remegtek és elbujtak a tömeg elől.

Ő: Ez csak a helyzet szokatlanságának tulajdonitható. Gondolja csak el, ha Oroszlánszivü Richárdot hét rettenthetlen bátorságu társával együtt ketreczben szállitanák éveken át országról-országra és a ketrecz ajtaja egyszerre megnyilnék és ők egyszerre Leopolis vagy Oroszlámos város közepette állnának, körülvéve csupa oroszlántól, nem keresnének-e menedéket még a furólyukban is? Vagy gondolja el önmagát ebben a helyzetben! Pedig ön csak bátor férfiu és tudom, hogy browning is van a zsebében. Vajjon nem remegne meg a szive, ha egyszerre tizezer oroszlánnal állana szemben. Azonkivül tessék csak elgondolni, hogy mi, bár fejedelmi vér foly ereinkben, de azért mégsem biborban, hanem csak ketreczben születtünk. És aki szolgaságban született, bizony nehezen tud az a szabadsággal élni! És a szabadság sivatag nélkül csak annyit ér, mint a pipa dohány nélkül. Ezt én mondom!

Ezzel kiégett csibukját félrelökte, befelé fordult és hortyogni kezdett. A kihallgatásnak vége volt. *R. S.*

Krónika II.

Leipzig.

— *okt. 24.*

Lipcsében, a népek csatájának (tudják-e, hogy Rittmeister Graf Stefan von Széchenyi is részt vett benne?) emlékünnepén megbántották a monarchiát. Az ünnepi szónok, aki az emlékoszlop hatezer négyszögméternyi lábánál (német láb, nem is lehet kisebb) beszélt, Vilmos császár védőszárnyai alatt porosz önérzetet, porosz gőgöt, porosz szemérmetlenséget és porosz történethamisitást produkált. A népek lipcsei csatájából elsikkasztotta a magyarokat, az osztrákokat, az angolokat, az oroszokat és a svédeket. Mindenkit elsikkasztott, akik Napoleon első leveretésének részesei voltak, csak az oldalszárnyat hagyta meg, Poroszországot, a III. Frigyes Vilmos Poroszországát, amelyik olyan kicsiny, olyan koldus és olyan lealázott volt akkor, hogy az ember, ha szembetalálkozik vele, a sajnálattól a zsebébe nyúl és két krajczárt ad neki. Thieme ur — gondolom igy hivják a porosz arroganczia istenének földi helytartóját — elsikkasztotta Metternichet is, e háboru kitalálóját, diplomácziai megcsinálóját és elsikkasztotta Schwarzenberg Károly herczeget, a népek csatájában egyesült szövetséges seregek generalisszimuszát, akit vigasztaljon kriptai ágyában az a tudat, hogy ha Thieme urnak a madarakéhoz hasonló térfogatu agyába már nem is fért bele az ő neve, azért Napoleon, maga Napoleon mégis őt tartotta kora egyetlen komoly idegen hadvezérének. A Thieme ur által agyonhallgatott marsall volt az egyetlen ember, akit az a megtiszteltetés ért, hogy az empereur, idegen létére, hadijátékokról beszélt vele. Napoleon egy hosszu, beszélgetésbe virradó éjtszakán Schwarzenberg herczegnek azt magyarázta, hogyan kellene háboru esetén a francziáknak Párist védelmezni, hogyan kellene az ellenségnek azt megvenni. Igaz hogy ez az éjtszakai szórakozás jóval a lipcsei csata előtt volt és Napoleon, aki éppen az e beszélgetésben fölfedezett Schwarzenberg részére kért Ferencz császártól marsalli botot, akkor még nem sejtette, hogy a diskurzusban értelmes partnere őt valamikor országoktól fogja megfosztani. De hiszen ez most nem is fontos. Most nem Schwarzenbergről van szó, még csak Napoleonról sem, hanem Thieme urról és a porosz önérzeti hipertráfiáról?

Hát valóban olyan utolsók volnánk, mi monarchia, mint azt Thieme ur velünk és egy kicsit talán önmagával is el szeretné hitetni?

Nem közvetlenül felelünk erre a kérdésre. A Thieme ur által Lipcsében fölvetett problémára válaszoltak már Boroszlóban. A választ — német földön, Ausztriától rabolt porosz földön — Weisskirchner bécsi polgármester mondta az ottani osztrák-magyar segitőegyesület felavató ünnepségén. Lueger utódja és tanitványa a Thieme urnak mondott válaszában háromszor is éltette Magyarországot. Mindig igy mondta: Éljen Magyarország, éljen Ausztria! Lueger utódja, Lueger

tanitványa előbb helyezett minket, és amikor utoljára éltetett, igy mondta : Éljen Magyarország ! Éljen Ausztria ! Éljen a legszebb vidékek és a legnagyobb tehetségek hazája. És ebben igaza volt Bécs polgármesterének.

Bécs polgármesterének, akit a hármas alliance-ban hegemónikus szövetségesünknek, Poroszországnak gőgje egykor magyargyülölő pártjával együtt igy hozott most hozzánk közelebb, igaza volt, amikor azt mondta, hogy : Magyarország és Ausztria a legnagyobb tehetségek hazája. Járj végig Berlin otromba utczáin S. Fischertől, a kiadódtól kezdve, Reinhardton a tanáron át Molnár Ferenczig az iróig, Berlinnek kulturális tényezői mind magyarok. És a sok magyar mellett — örömmel konczedáljuk — sok az osztrák is. A bécsi Burgszinházból csakugy, mint a bécsi orvosi fakultásból fel tudtak ők szivni sok tehetséget, éppen ugy, amint a Deutsche Arbeit látja hasznát magyar mérnöknek, kereskedőnek, hivatalnoknak, iparmüvésznek. Berlin a magyar tehetségnek legtermékenyebb piacza. Nincs Berlinben szinház, ahol vagy az igazgató, vagy a rendező, vagy a szinész nem volna magyar, és amikor a Pathé fivérek a berlini nagyszerü gépeknek hasznát akarván venni, most filmgyárat csináltak, ott megint egy a német fővárosban székelő magyart voltak kénytelenek az uj gyár igazgatójának megtenni. A német sajtó tele van magyarokkal és egykori bécsiekkel (akik javarészt szintén tőlünk származtak el). A német arisztokráczia kevés igazán finom emberének családfája a habsburgi vámsorompókon innen gyökerezik, és amit nem a francziáktól, vagy a skandinávoktól loptak el (legyen szabad azt a csekélységet fölemliteni, hogy Moltke, a szedáni győző dán ember volt és katonai karriérjét a dán királyi hadseregben kezdte), azt tőlünk viszik és a porosz erő egyáltalán nem restel magyar és osztrák kölcsöntehetséggel győzni.

De ez nem baj. Az sem baj, hogy a berlini piacz a monarchia lenézett szlávjait is pompásan tudja a maga számára fruktifikálni. Semmi sem baj. Még az sem baj, hogy a porosz önteltség erről megfeledkezik. Mentől gyakrabban és mentől prepotensebb formában feledkezik meg róla, annál jobb. Annál többször fogunk rá emlékezni mi.

Csak juttatnák eszünkbe, hogy odakint nem becsülnek többre, mint amennyire a parvenü Róma becsülte a falai között rabszolgasorban dolgozó görög szobrászokat, festőket, orvosokat, mérnököket, épitészeket, illatszerkészitőket és kézmüveseket. Mi ugyan nem azt fogjuk cselekedni, amit Hellásznak idegen szolgaságba szakadt gyilkos müveltségü fiai tettek, azt, hogy kulturájukkal megmérgezték Rómának barbár erejét, degenerálták és elsorvasztották robusztus hatalmát. Nem. Helyettünk elvégzik ezt a legyőzött francziák, akiket a német esetlenség agyonplagizál. Ránk nem ez a feladat vár és mi másként fogunk magunkra eszmélni.

Mi arczunkon a német gőg égette szégyenpirral meg fogjuk tanulni, hogy a világ legszebb hegysége a magyar Kárpátok és a tiroli Alpesek, hogy a mi gyönyörü Dunánk jelenti a kelet felé vezető nagy utat, hogy a magyar föld buzája a legaczélosabb a világon, hogy a magyar és a cseh és a lengyel dalok a legszebbek, a mi irodalmunk a legfrissebb, a mi fiatal mérnökeink a legvállalkozóbbak, a mi uraink a legurabbak, a mi hölgyeink a legnemesebb dédanyák ivadékai, a mi vizeink a legizesebbek, a mi erdeink a legtermőbbek és a mi földünk homokja az, amely a leghalványabbra fehériti a Bismarck hires pomerániai gránátosának elporladó csontját.

És rá fogunk emlékezni, hogy nem is sok esztendő előtt VII. Edvárd király esengett a mi barátságunkért a német ellen, rá fogunk eszmélni, hogy Erdély kulturális aranynapjai óta mindmáig azt, ami kulturánkban szép, nemes, okos és egyszerü, a francziáknak köszönhetjük, és arra is, hogy népünk nagy vándorutjának utolsóelőtti állomása a legendákba burkolt Nagy Orosz Alföld volt, ahonnan hoztuk első házi szerszámainkat, dalainkat, meséinket és kölcsönszavainkat. És mihelyt ezt tudjuk, már sokat tudunk. Tudjuk, hogy van egy nagy politikai fogalom, amelynek az a neve : Németország izoláltsága, és amikor ezt is tudjuk, akkor tudni fogjuk, hogy mit csináljunk.

Azt a magyar-osztrák tábornokot, aki felháborodásában huszáros sarkonfordulással otthagyta a lipcsei inzultus-ünnepet, Ferencz Ferdinándnak hivják, és ha Thieme ur honfitársai nem tudnák, hát megsugjuk nekik a nagy titkot, a tábornokból valamikor e monarchia uralkodója lesz. A hármas-szövetség — ez csak ugy véletlenül, szinte minden összefüggés nélkül jut eszünkbe — már ide s tova negyven éves, igaz, de a világ negyvenszer negyven esztendőnél is idősebb. Lehet majd valamikor Jénában is jubilálni, mint most Lipcsében. És hogy Jéna ma német földön van ? Strassburgban egyszer a franczia király parancsolt, Breslauban a habsburgi császár, és birodalmak határai — az idők végtelenségének szögéből tekintve — nem sokkal stabilisabbak az óra örökkön mozgó perczmutatójának állásánál.

Muscadin.

Az uj Gulliver.

Irta: BARRY PAIN. (3)

— Helyes — mondtam. — Én nem vagyok ugy formálva, mint ön. Remélem, nem akarja az egész világot egy kaptafára huzni?

— Dehogy, a világi embertől nem is várom, hogy czivilizált legyen. Ez nem is lenne bölcs dolog. De micsoda kivetni valót talál az elsőrendü lényekben?

— Hát, hogy csak ezt emlitsem, azt hiszem, hogy szörnyen unatkoznak szegények.

— Soha — szólt házigazdánk lelkesen. — Az unalom a dus élet eredménye. Azok, akik nagyon erősen dolgoznak és azok, akik nagyon sokat élveznek, a munka és az élvezet szüneteiben unatkoznak. Mi tapasztalás utján rájöttünk az arany középutra és e szerint élünk. Minden elsőrendü lénynek van valami foglalatossága, amelyre rászületett és a tapasztalás utján még erősebben ránevelődött. Vegyük például a Központi Intézetet. Számos Szakosztályra van osztva és mindegyik Szakosztályban számos alosztály van. Az, aki önt nekem

ajándékozta, barátom: M Z 04, a Fény- és Hő-Szakosztály vezetője. Ebben az osztályban negyvenkét alosztály van és minden osztályban munka akad két elsőrendü lény számára. A szerelem sose kapat bennünket tulságos munkára. A szerelem sohase vonja el a figyelmünket attól, amivel foglalkozunk. Megteszszük, amit tehetünk és a lehető legjobb körülmények közt teszszük meg és nincs semmi más mulatságunk. Hogy unatkoznánk? Eleget mondtam. Elmélkedjünk.

— Csak egy dolgot szeretnék még tudni.

— Mi a neve, azaz mi a formulája?

— Nevem Lemuel Gulliver.

— Hát, kedves Gulliver, mi nyájas és vendégszerető népek vagyunk. Pár hétig itt tartom és lesz szives majd eredeti felvilágositást adni az óvilág életéről. Naponta egy óráig kérdezgetem. Viszont ön is kérdezhet engem. Egy felelettel ugyis adósa vagyok.

— Ugyebár, azt mondta, hogy a vagyonközösség önöknél még mindig áll.

— Ugy van. Pénzt nem használunk. Az elsőrendü lény végzett munkája arányában a Központi Intézettől igen fontos rendelkezési jogokat kap. De csak nagyon ritkán történik meg az, hogy az elsőrendü lény éljen is ezekkel a jogokkal. Az igazán bölcsek a legszükségesebbel beérik. Ha valaki meghal, mindene az államra marad. Itt nincsenek vérszivó családok. Itt az apának nem kell keresni pazarló fiainak és semmirekellő leányainak. Szabadok vagyunk a szerelem őrületétől és inkább hiszünk a barátságban, mert a barátság sohase vár jutalmat.

— És mégse irigylem önöket — mondtam. — Önök mégse szabadok minden indulattól. Máris észrevettem, hogy két indulat dulja életüket, két olyan indulat, amely egyáltalában nem kellemes.

— Micsoda? — kérdezte a professzor.

— A félelem és a féltékenység.

— Maradjon nyugodtan, ne zavarja az elmélkedésemet.

Vagy félóráig heverhetett igy veszteg, zárt szemekkel, de ugy láttam, hogy nem aludt. Aztán négykézláb hazafelé kászolódott, azt mondta, hogy beveszszük a piluláinkat és lefekszünk éjszakára.

— Valamit szeretnék kérni öntől — szóltam. — Ezek a pilulák, melyeket ön ad, csodálatosak és máris érzem jó hatásukat. De mellettük felkophatik az állam. A fejlődés annyira tökéletesitette az emésztő szerveimet, hogy önökkel nem tudok lépést tartani. Kaphatok valami mást?

— Munkásaink, a másodrendü lények, ökröt szoktak ölni, szétvagdalják, alávetik a hő hatásának és aztán megeszik. Van italuk is, amelyet nagyon szeretnek. Ez az ital engedetlenségre kapatta őket, az engedetlenség miatt pedig halállal lakoltak. Sajnálom, hogy csak ilyen hitvány holmikkal szolgálhatok. De egy óvilági barbárnak bizonyára inyére lesznek.

— De mennyire.

— Akkor majd minden nap másodrendü adagot küldetek önnek a Központi Intézettől. Átszólok a Központi Intézetbe és meghagyom, küldjenek önnek egy darab döglött állatot, mielőtt aludni tér. Csak azt kötöm ki, ne lássam önt, midőn fogaival darabokra szaggatja. A szobájában költse el.

— És melyik lesz a szobám?

— Oh, — mondta kedveskedve — bezárom majd a pohárszékbe két kedvencz növényemmel.

Pár percz mulva egy munkás leteritett tálczát hozott, a professzor ajtaja elé tette és elment.

— Itt az étele — mondta a professzor. — Vigye magával a pohárszékbe.

Örömmel ragadtam meg. A tálczán egy adag kitünő hideg roastbeefet leltem, durva, parasztos kést és villát és néhány kőkemény kétszersültet. Egy üvegre is bukkantam, amely világos sört tartalmazott. Nagyon megörültem ennek és leheveredve a matráczra, amely az egész pohárszéket elfoglalta, álomba szenderültem.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Nagyon rosszul aludtam. Nem a hálószobám kicsisége volt ennek az oka, mert egész kényelmesen kinyujtózhattam és a csodálatos szellőztetőkészülék mindig frissen tartotta a levegőt. Lázas álmaimba fel-felbukkantak azok a különös négylábu lények. Hajnal hasadtával felkeltem és felcsavartam a fényt, azt remélvén, hogyha járkálok kicsit a szobában, a mozgástól majd elálmosodom. Különös dolgot láttam. A két növény selyem feje gyengéden ide-oda mozgott. Leveleik berzenkedtek. Ugy tetszett nekem, mintha ketreczbe zárt raboroszlánokat látnék.

— Szegény, szegény virágok — mondtam fenhangon.

Mikor eloltottam a fényt és ujra leheveredtem a matráczra, éreztem, hogy az egyik növény selyem feje az arczomat birizgálja. Hozzáértem a kezemmel. Olyan nagy volt, mint egy ember ökle. Ezer és ezer rost vibrált rajta.

Reggelre kelve másik tálczát hoztak nekem, ugyanazt kaptam, mint az előző estén. A rossz éjszaka után nem igen szomjaztam sörre és a professzortól inkább desztillált vizet kértem. Részleteztem előtte, hogy micsoda ételeket kérek a jövőben és annak az óhajomnak adtam kifejezést, hogy szeretnék már valami meleg ételt főzni magamnak. Az utóbbit nem engedte meg, de abba belement, hogy az esti adagomat ezentul melegen hozzák.

Tizenöt napig maradtam a professzorral. Naponta körülbelül egy óráig kérdezgetett országomról, hogy élnek ottan, ahogy ő mondta, az óvilágban. A tudása és a tudatlansága egyformán mulattatott. Például lerajzolta a bérkocsit majdnem egész hüen; de azt hitte, hogy a bérkocsit Rómában használták Julius Czézár idejében. Az időrendet illetően mindig tévedett és mindig nekem kellett kijavitanom őt. Amit mondtam, minden szavamat töltőtollal jegyezte.

— Könyvet ir erről? — kérdeztem tőle egy napon.

— Azt. Az a kötelességem.

— És mikor nyomatja ki, mikor adják ki?

— A demokráczia leveretése, az elsőrendü és másodrendü lények szétválása után a gépeket nagyon bölcsen megszüntettük és megsemmisitettünk minden könyvet, kivéve azokat a másolatokat, többnyire kéziratokat, amelyeket főleg a Központi Intézet könyvtára számára válogattunk ki. Mi se nem nyomtatunk könyveket, se nem adunk ki.

— És ezt bölcs dolognak tartja? Én nagyon ostoba dolognak tartom. Az én hazámban az olcsó nyomtatványok és olcsó könyvek terjesztik a kulturát.

— Kétségtelen. Csak arról van szó, hogy a kultura, hogy amit ön kulturának nevez, egyáltalán kivánatos-e. Mi ugy láttuk, hogy a gyermekeket és a bolondokat nem szabad beengednünk az állatkertbe a fenevadak közé, nem szabad kezükbe adnunk a ketreczük kulcsát. Mi tiszteljük a betüt. Mi a betü bemocskolásának tartjuk azt, hogy a könyvek olcsók és mindenütt kaphatók legyenek. Itt egy elsőrendü lénynek az, hogy a Központi Intézet könyvtárából elolvas egy kéziratot, sokkal többjébe kerül, mint az, hogyha önöknél valaki valamilyen lapra előfizet.

Beszéltem a lapokról és fogalmam se volt, hogy neki miképpen juthatott ez az eszébe. Elfogadta a megjegyzésemet, amint hogy mindig elfogadta a megjegyzésemet egy jelentős zavar kiséretében.

— Úgy tetszik, — folytatta — hogy ön a kulturát nagyon szük értelemben veszi. Azt mondhatnám, hogy az összes másodrendü lények kulturáltak. Mindegyik arra a munkára van nevelve, amelyet el kell végeznie. Van például köztük egy csoport, amely a kertészet legközönségesebb elemeivel ismerős. Ásnak, nyesnek, ültetnek. Olyan kulturájuk van, amely éppen nekik való. Természetesen nem járatosak azokban a rendkivüli müveletekben, amelyek a növényekben kémiai változásokat hoznak létre és a növénynedv természetét mesterségesen megváltoztatják. Megtanitottuk őket szőni, hogy ruhákat készitsenek nekünk. Egy szó annyi mint száz, olyan munkát végeznek, amilyenre az intelligenciájuk és az itéletük képessé teszi őket. Ezen tul azonban tilos menniök. Nem adunk nekik olyan tudományt, amely veszélyes lehetne nekik és nekünk. Ha hazamegy, barátocskám, ha valaha hazamegy, prédikálja szegény éjben bolygó testvéreinek az ember egyenlőtlenségét és azt, hogy minden igazán fontos tudományt a magasabb osztály számára kell fentartani.

Egy napon, mig közönyös dolgokról csevegtünk, a professzor csak ugy foghegyről megemlitette, hogy átszólt a Központi Intézetbe és azt az értesitést kapta, hogy M Z 04 ma reggel meghalt.

— Sajnálom szegényt — mondtam. — Végre is szivesen fogadott, táplált és ruházott. Mikor lesz a temetése?

— A temetése? — kérdezte a professzor. — Nálunk nincs temetés. M Z 04 teste a szemetesgépbe ment, pár órával ezelőtt. A halál egy hiba bevallása, annak a kétségtelen bizonyitéka, hogy valaki valami szamárságot követett el és ezért az elemi udvariasság kényszerit bennünket, hogy tudomást se vegyünk róla.

— És ki foglalja el a helyét? — kérdeztem.

— Ezt már elhatározta a Belső Intézet.

— Ön nem akar a helyébe kerülni?

— Dehogy. Nincs ugyan semmi akadálya annak, hogy mostani állásomat másikkal tetézzem, egy uj állással, valami magas állással a Belső Intézetben. Csakhogy nem igen méltányolnak, és be kell vallanom, hogy néhány elsőrendü lény gyatra intelligenciája akasztja meg a karriéremet. De a tehetség czélhoz jut: bizom benne.

Thule kérkedő czivilizációja semmiképpen sem irtotta ki az emberi hiuságot. A professzor hiusága óriási volt. A bókot sohase találta durvának, mindig mohón elfogadta. Természete csakugyan nagyon érdekes volt és ilyen magamszőrü egyszerü legény nehezen érthette meg. Bárcsak foghegyről beszélt a halálról, meg vagyok győződve, hogy állandóan szepegett tőle. És bár a vallást fitymálta és üres babonának tartotta és a legridegebb materiálizmusra esküdött, ugy láttam, hogy mégis csak hitt a tulvilági életben. Az idegei se jól szuperáltak. Gyakran éjféltájt — a pohárszék ajtaján kaparászott, ahol aludtam, arra kért, jöjjek ki és beszélgessek vele. Mindig mentegette magát, de sohase szólt őszintén. A tény az volt, hogy az a sivatag magány, amelyben az elsőrendü lények éltek, végzetesen hatott az idegeikre. Az elsőrendü lények, mint a professzor megjegyezte, nem mulatnak. Nincs társas összejövetelük. Alkalomszerüen valaki meglátogatja a barátját, rövid és formaszerü vizitet ró le ezzel, azután mindennek vége. Mikor kimentek sétálni, vagy a napba sütkérezni, rendszerint észre se vették egymást. Csak én voltam az okozója, hogy egy időre a professzor házába többen jártak. A csodámra jártak és a professzor produkált engem, felolvasott rólam, oly stilusban, amely mélyen megalázó volt.

— Nézze — mondta — a kómikusan kicsi fejet és a rövid, csenevész elülső lábakat. Ebben a tekintetben erősen hasonlit a másodrendü lényekhez. Valószinüen azonban sokkal alacsonyabb rendü tipus. Bőre a hiányos pigment-képződés folytán fehérebb és a teste kisebb a másodrendü him testénél. Abban az országban, ahonnan jön, semmit se okulnak a tapasztalatból. A csecsemő, aki a világra jő, természetesen négykézláb helyezkedik el és tudja használni a lábujjait is. Ez az ember, aki itt áll, a lábujjaival semmit sem tud csinálni, és nagyon furcsa, mikor négykézláb áll. A teste alaktalansága megakadályozza abban, hogy négykézláb járjon.

Előadását ennél a pontnál megszakitotta és más nyelven beszélt. Ezt a nyelvet kizáróan az elsőrendü lények használták egymás között, ha olyasvalamit akartak mondani, amit az alacsonyabbrendüeknek nem szabad megérteni. Ha jelen volt valami másodrendü ember, mindig ezen a nyelven beszéltek. Egymás közt a jelenlétemben is angolul társalogtak, erre a nyelvre csak akkor tértek át, mikor azt akarták, hogy ne értsem őket.

Lassankint lázadozni kezdtem eddigi életmódom ellen. Sértett, hogy csodámra járnak és mutogatnak. Halálosan untam magamat. A két növény kellemetlen bizalmaskodása felzaklatta az idegeimet. Értésére adtam a professzornak, hogy változásra van szükségem és több szabadságra, különben az óvilágról való informácziómnak befellegzett.

— Ha nem hajt hasznot nekem, — mondta kedvesen — akkor megölöm. Bizony még megjárja, a teste a szemetesgépbe kerül.

— Nem bánom — mondtam. — De mégse kapja meg azt az informácziót, amire önnek szüksége van. És szüksége van, tudom.

Ezzel kijátszottam a tromfot. A professzornak tényleg szüksége volt az óvilágról való tudósitásokra. Cserébe értük mindig kaptam engedményeket és ezt az alkalmat sem szalasztottam el. Elmondtam neki, hogy buvárkodni akarok a szigeten, meg akarom nézni, hogy élnek a másodrendü lények és hogy dolgoznak. Először próbált lebeszélni róla. Rámutatott arra, hogy a sziget másik oldaláig nyolcz angol mérföld a gyalogut és kötve hitte, hogy megbirok ennyit. Zagyva frázisokkal festette előttem, micsoda nagy hegyeket kell megmásznom, micsoda nagy erdők állják az utamat. Én azonban makacsul ragaszkodtam a tervemhez, végül meg is kaptam az engedélyt, azzal a feltétellel, hogy tiz napon belül visszatérek, és ha utamba kerül egy másodrendü lény, nem állok vele szóba, nehogy neki valami fontos dolgot, véletlenül, kifecsegjek. Szivesen megigértem ezt, de bevallom, nem volt szándékomban megtartani. Több tanácscsal látott el, a töltőtollával utlevelet irt, amely, védelmet biztosit a számomra, hogyha felmutatom, bármely elsőrendü lény segit, akivel találkozom.

A szép napos reggelen utnak indultam, csak annyi czókmókot vittem magammal, amennyi a hátamon elfért. A kaland reménye csábitott, mert mióta itt vagyok, először volt jókedvem és napok óta elemében éreztem magam.

HATODIK FEJEZET.

A professzor bizony elvetette a sulykot, mikor azt mondta, hogy a sziget szélessége nyolcz angol mérföld. Napszállatig legalább is harmincz angol mérföldet tettem meg és éjtszakára egy gyors és keskeny folyó partjára értem. Meg kellett még másznom azt az alacsony

dombot, amelyről a professzor ugy beszélt, mint valami nagy, nagy hegyről. Ily sik országban, mint Thule, minden vakondturás hegynek látszik.

Érdekes, hogy a professzor, az időt illetőleg, mindig tévedett. Most már megértettem, hogy ezért nem képes a Központi Intézet munkájára és ezért nem kapja meg a Belső Intézet állását sem, amelyre vágyakozott. Ha valaki egyik irányban tulontul fejlett, akkor a másik irányban hibák ellensulyozzák a fejlettségét. A professzor oly buzgón titkolta az időérzék iránt való érzéktelenségét, mint a mozdonyvezető a szinvakságát. Mindenesetre az időérzék meglehetős hiányos nálunk is, azoknál is, akik a multtal foglalkoznak. A közönséges ember nagyon tétovázik, amig eldönti, hagy valamilyen esemény a tizenhatodik, vagy a tizenhetedik században történt-e, holott az esemény a tizennyolczadik században történt. Minél inkább visszamegyünk, annál jobban tétovázunk. Nekünk nehéz elképzelni, hogy a tizedik és a tizenegyedik század közt éppoly száz év mult el, mint amilyen éveket most élünk. Ami a jelent illeti, a professzor időérzéke elég világos és pontos volt. Sohase vétette el az időt, mikor be kellett venni a piluláit, vagy sütkéreznie kellett a mezőn. A zsebórákat Thulében nem ismerték, de minden szobában volt falióra, amelyet a Központi Intézetből villamossággal hajtottak és igazgattak.

A professzort sohase tudtam rávenni, hogy mondja meg, hol van a Központi Külső és Belső Intézet. Eleinte azt hittem, hogy ott van, ahonnan a füstoszlopot láttam kiemelkedni, amikor a szigetre érkeztem, de később több ilyen füstoszlopot láttam, különböző időben s megállapitottam, hogy földalatti gyárak okozzák. Kóborlásaim közben számos olyan dologra akadtam, amely felkeltette az érdeklődésemet. Egy nagy tisztásra értem, ahol a másodrendü emberek egész hadserege dolgozott. Mindegyik mező meg volt számozva, mindegyiken egy külön csoport volt. Mindegyik csoportnak egy elsőrendü lény parancsolt. Ez rendszerint a napon heverészett, egyik kezéről lehuzta a botost és dörzsölőkeztyüt vett magára. Ebben a kezében egy vastag aluminium pálczát tartott, amelynek hosszusága három lábnyi lehetett. Gyors és éber szeme figyelte a mezőt és időközönként egyeseknek parancsot osztott. A parancsot rögtön megfogadták. Minden mezőnél megszólitott az őr:

— Ki vagy?

Erre azt mondtam, amire már megtanitott a professzor és megmutattam az utlevelet. Azután simán átengedtek. Majdnem azt mondhatnám, hogy nyájasan bántak velem. Egyik ilyen lény vizet szerzett nekem, amikor szomjas voltam. A másik elbámult, milyen nagy fávolságot tettem meg gyalog, négy munkást ajánlott tel, hogy hordágyon vigyenek és nagyon meglepődött, amikor azt mondtam, hogy inkább gyalogolok. Ezeken a mezőkön sok helyütt már aratásra várt a lábonálló gabona, pont olyan, mint minálunk, csak a kalásza szélesebb és sulyosabb és alacsonyabb. Az árpa és a zab is nőtt, de alig emelkedett ki hat hüvelyknyire a földből.

Ezeken a megmüvelt mezőkön hullámzott a termés, amely nagyon hasonlitott a miénkhez. A bokrok derékmagasságnyira értek és gyakran kellett küzdenem a szedercserje és a kökény ágbogaival. Az országnak ez a része teljesen elhagyatottnak látszott, senki se mutatta az utat és a napot kellett néznem, hogy tájékozódjam. Pár angol mérföld után egy csomó szilfa állta utamat és leheveredtem árnyékukban, hogy valamit egyem és azután nyugalomra dőljek.

Mikor elalszom, egyszerre egy gyenge érintést érzek a vállamon, és mikor kinyitom a szemem, egy elsőrendü lényt látok magam előtt. Azt hittem, hogy egy őr, mert nagy és laza botosából egy aluminiumos pálcza állott ki.

— Kicsoda ön? — kérdezte.

Megmutattam az irásaimat. Bólintott.

— Siessen — mondta — és egy-kettő meneküljön, mert itt veszély van.

Nem kérdezhettem meg, hogy micsoda veszély fenyeget, de jónak láttam, hogy megfogadjam a tanácsát. Mikor elment, összeszijaztam a czókmókomat, a hátamra vetettem és akkor nyomban megláttam, hogy mi a veszély.

A lankás táj mélyéből körülbelül vagy husz vad bika vágtatott elő. Testük rengeteg volt. Az első, egy fehér bika, megszagolt és megnézett, aztán föl akart öklelni. Csak egy dolgot lehetett tenni, megragadtam egy alacsony galyat, könnyedén felkusztam a fára, és mig másztam, azon gondolkoztam, hogy meddig tudok itt tartózkodni és mi van azzal az őrrel, aki az imént beszélt velem és most alig lehetett száz yardnyi távolságra. A bika komoran járkált a fa körül, kapálta a földet és hántolta a fa törzsét nagy szarvaival. A fatetőről láthattam, amint az őr nyugodtan áll. Egyik kezét kivette a botosából és megragadta az aluminium pálczát. Ebben a pillanatban a bika meglátta őt és nekirontott. A nyáj riadtan és mozdulatlanul várta.

Mikor a bika körülbelül husz yardnyira lehetett az őrtől, az őr felemelte az aluminium rudat és a bika felé mutatott. Fény lobbant ki belőle, egy hangos recsegő hang és a bika azon mód felfordult. A nyáj hátat forditott és vak riadalomban nyargalt el. Az őr egy szót se szólt hozzám, visszatette a pálczát a botosába és ment a maga utján. Már megértettem, hogy az elsőrendü lények hogy tudják ugy ellenőrizni a harmincz vagy még több csoportból álló munkásokat és hogy mernek pontos és feltétlen engedelmességet követelni. És bár hálás voltam az őrnek, inkább féltem tőlük, mint bámultam őket. Önző és meddő fajta. A járása élénken eszembe hozza a Regent's Park majomházát. Testileg nem lehet őket összehasonlitani a másodrendü lényekkel, akiket ellenőriznek. A másodrendü lények mind daliás emberek. Bőrük sötétebb, mint az európai embereké, vörösesbarna. Az arczuk szép, bánatos és borongó. Ezek inkább hasonlitanak hozzám, mint azok a négylábu lények, roppant fejükkel, czipőjükben a halálosztó pálczával. Eddig azonban még nem beszéltem másodrendü lénynyel. Mikor végigmentem a megmüvelt földeken, az őrök szeme mindig rajtam volt és nem tartottam tanácsosnak negligálni a professzor tilalmát.

Se vadlibákat, se más egyéb élőlényt nem láttam, mig el nem értem egy folyót, amely mellett éjjel megháltam. Mondtam már, hogy a domb másik végén erdő van és az erdőn tul laknak a másodrendü lények és ott van a tenger.

Leheveredtem a csomagomra és alattam valami különös dörömbölő zajt hallottam és mindjárt tudtam, mi az. Nem valami nagy dolog, a földalatti vasut vitte haza a munkásokat. Nem nagy dolog, igaz, Londonban, de furcsa azon a vidéken, ahol én voltam. Jól aludtam a szabad levegőn, meleg éjen mindig jól alszom, és reggel, miután egy kicsit uszkáltam a folyóban, nekivágtam a dombnak.

(Folytatása következik.)

A mi középiskolai oktatásunk nem más, mint kiveszszük a gyermekek szemét és üvegből teszünk egy másikat be.

Stáremberg Ervin.

A lovas.

És utnak indult egyszer este mégis,
Uri ruháját magára kötötte.
Magános földek pihentek körötte,
Sötét szinekbe öltözött az ég is.

Már elmaradt a zengő, fürge város
S arany jólétben fürdő kupolái,
Hol nem tudta az életét kivárni
S ahonnan mindig, mindig visszavágyott.

Igy indult el. Kengyelben volt a lába,
Sötét haja dus verejtéktől csapzott
S belül, belül a régi tenger habzott,
Az égre nézett s azt gondolta: hátha?

Az égre nézett s azt gondolta: hátha?
S szivén az erek riadót doboltak,
Felkeltek mind az emlékek, a holtak,
S egy csöpp erecske megpattant agyába'.

A két szemében megtört árva fény volt,
Igy érkezett a csendes, barna házig,
A nagy halott, kit semmi meg nem állit
S amerre ment, az országutra vér folyt.

Mert nagy volt ő, ki magát eltemette.
... Virágot vittek sirjára a lányok,
S azt mondták róla: mindig messze vágyott,
S akit szeretett, azt ... nagyon szerette.

Ambrus Balázs.

A tudomány jegyében.

Noguchi.

Az 1913-ik esztendőt meg fogják jegyezni az emberek, mint a hogy megjegyezték az 1813-at. Aki száz év mulva fog visszatekinteni reánk, annak uj Napoleonok szögletes vállain ütődik meg a szeme. Az emberi érdeklődés, mely néhány évtizeddel ezelőtt még jórészt puskák és szuronyok hegyén csillant meg, ma mindinkább átterelődik a hadjáratok felé, melyeket fehér köpönyeges vezérek vezetnek a mikroszkópok csövei mögött. Noguchi, Wassermann, Ehrlich és Koch van a mai piaczon is olyan csengésü, mint a Blücher vagy Kutusov neve, s azok, akik az emberi nyomoruság históriáját ugy tekintik, mint a kultura vonalának lerakodó állomását, sokat fognak időzni a fentebb emlitett neveknél, mint akik először kezdték szemügyre venni a portékát, melyet az emberiség vére salakjával és nyomoruságos szennyével együtt oly bő hullámzásban görget. Minden nagy história megszüli a maga iróját, de aligha valószinü, hogy ennek a szemünk előtt lefolyó, példátlan jelentőségü kutatásnak meglegyen majd a jövendő Carlyle-je. A kulturánk jórészt idegen alapokon mozog, minden, ami irásban s a nyomtatott betü reklámjával jelenik meg, érdeklődést kelt ugyan, de senki sem figyeli a közvetlen környezetünkben, vagy saját magunkon lejátszódó hireket. Az irodalomtól nem lehet végigmenni a köruton: huszadrangu tehetségek személyi viszonyait bolygatják, s valami furcsa, hamisan értelmezett müvelődési szomjuósággal a kulturának főleg azt az ágát akarják egyetemes jelentőségre emelni, amely közvetlen életünkkel, sorsunkkal és végeláthatatlan érdekhálózatunkkal legfeljebb harmadrangu összeköttetésben áll. A franczia kulturából, mely oly gazdagon érkezik hozzánk, kifelejtik az uton Pasteur nevét, a divatra kapó anglománia legfeljebb Darwinig tartja a rokonságot, Lister, Bashford már nem szalónképesek nálunk, s Togo is hasonlithatatlanul ismertebb, mint a kitartó nagy Noguchi neve.

Nem szeretnők, ha félreértenének bennünket; távol áll tőlünk, hogy tizenhárom éves kurtaszoknyás kisasszonyok verseket szavaljanak a természettudományos szellem nevében, csak a közérdeklődést szeretnők kissé más irány felé fordulva látni, hiszen ki fog derülni, hogy minden tétel és törvény, amit a fennebb emlitett japánok, angolok, németek kicsavartak a természettől, elsőrendü emberi érdek, amely horribilis jelentőségét talán nemsokára éreztetni fogja pénzben, politikában, iparban, tudományban s mindenütt, ahol az emberi szolidaritás nagy tömegeket kapcsol össze.

Ami ma másképp van, mint tegnap volt: az a paralizis okának, az intelligenczia legrettentőbb csapásának végérvényes tisztázása. Ezelőtt is azt mondták, hogy a paralizis a lues következménye, de nem tudták megdönthetetlenül. Sőt voltak jónevü szerzők, akik egyenesen kétségbevonták, hogy a kettő között közvetlen genetikai kapcsolat állana fönn. Ezek jórészt arra hivatkoztak (nomina sunt odiosa), hogy Ceylonban, Jávában s a mellettünk levő Boszniában is igen sok a lues s igen kevés a paralizis, amiből arra konkludáltak, hogy a paralizis is inkább a czivilizáczió betegsége. Néhányan amellett kardoskodtak, hogy talán a hirtelen beállott fáradtság és kimerültség okozza, mert állitólag előfordult, hogy egyhuzamban végzett megerőltető meneteltetések után a katonák egyszerre tömegesen betegedtek meg benne. Ezekből az ellenérvekből még igy is látszik, hogy mily megerőltető magyarázatot kellett összekalapálni ahhoz, hogy a véletlenek sajátságos koinczidencziájából szabályos törvényszerüséget lehessen kierőszakolni. Ez azonban nem sikerült, ma pedig Noguchi kétségtelenül és kifogástalanul bebizonyitotta, hogy a paralizis a lues egyenes következése, sőt a paralizis halottainak agyában megtalálta a lues okozóját: a spirochaeta pallidát.

Ez fundamentális tény. Ez ma a legnagyobb jelentőségü vivmány az orvosi kutatások között; ami ezután következett, részint a fundamentumra való tovább épités, részint az előzetesen felgyült restancziáknak pontos és tudományos rekapitulálása.

Ez év februárjában jelentette először Noguchi és Moore, hogy a beteg emberi agyban megtalálták a spirochaetát, Noguchi keserüen panaszkodik, hogy mennyire üldözte a fátum: 70 agyat vizsgált át, 69-et eredménytelenül, mikor az utolsóban legnagyobb meglepetésére meglelte, amit keresett. Mikor másodszor is átvizsgálta ugyanezeket az agyakat, már 14-ben lelte meg a spirochaetát.

Ezután annak ā megállapitása következett, hogy az agyban is ugyanugy viselkedik-e a méreg, mint másfelé az emberi testben; erre kiderült, hogy az agyban élő spirochaeta éppen ugy luest okoz, ha nyulra oltják, mint ahogy a luesből paralizist csinál, azaz a lues és paralizis lényegében egy és ugyanaz a betegség, vagy ahogy Noguchi óvatosan mondja: a fogalmak szigorubb tisztázása kéretik.

Erre a tisztázásra csakugyan szükség volna. A régi kutatók tömérdek felületes megállapitást s hibás megfigyelést vésztek kőtáblákra, amelyeket a mai generáczionak el kellett fogadni, mig az ellenkezője ki nem derült. Egész csomó olyan fontos probléma van most is, amely nincs tisztázva, sőt ugy tetszik, hogy hibás vágányokon állott: az arterioszklerozis fogalmának ellenőrizhetetlen kitágitása, a meghülés pontatlan szerepeltetése a különféle betegségekben elég jó példák erre. Noguchinak például egészen előlről

kellett kezdenie az egészet: a newyorki Research Institutban nem voltak megelégedve a régi megállapitásokkal s erre figyelni kezdték a spirochaeta pontos életviszonyait. Az eredmény az lett, hogy növelni, hizlalni, tenyészteni tudták üvegcsőben is, ami addig senkinek sem sikerült, vagy nem ugy, hogy bizni lehetett volna benne. Schaudinn már több mint tiz éve, hogy először látta a spirochaetát, de az emberi szervezetből kicsalni nem tudták; Noguchi rájött, hogy ha levegőmentesen (oxigén nélkül) zárt el friss állati szövetet üvegbe, a spirochaeta tisztán és jól tenyészik rajta. Azután oltott be vele nyulakat, ami már másoknak is sikerült s végül a paralizisben elhaltak agyában is felkereste, sőt ma már annyira mennek, hogy az élő betegek agyát megcsapolják s az igy kiszivott folyadékban is meglelik.

Egyelőre ez az, amit biztosan el lehet hinni. Az emberek azonban tulvérmes reményekkel kisérik a felfedezéseket s naiv optimizmussal mindjárt a bölcsek kövét akarják megtalálni. Egyesek már azt hiszik, hogy uj szérumot találtak, ami polgári nyelven azt jelentené, hogy a paralizis gyógyitható. Ez, sajnos, aligha fog valaha megvalósulni. Csak arról lehet szó, hogy a roncsolást utjában megállitsák, uj agysejteket s uj kéregállományt még senki sem produkált. Az agyat megfoltozni nem lehet, legfeljebb megóvni a további pusztulástól. Ha igy lesz, ez is eredmény lesz, hiszen a paralizisben eddig még mindenki meghalt, s a legnagyobb eredmény, amiről eddig hallani lehetett, annyi volt, hogy a baj néhány évre elcsöndesedett. Szomoru leltárt lehetne csinálni arról, hogy hányan és milyen sorból pusztultak el igy, az őrület ködében. A legjobbak s a legtehetségesebbek mentek tönkre, fiatalok, akik fennen szárnyalva kezdték, lebuktak, mielőtt igazán felemelkedhettek volna; a végzet, mint egy nagy uzsorás, a paralizissel tétette tönkre azokat, akik néhány perczre megfeledkeztek róla. A biblia halálos fenyegetései, a görögök szárnyas és vonitó kutyái, a mitológiák különféle romboló alakjai sokszor innen indultak el: a megrendült fantázia innen szedte mutatványos czifraságait s ezzel öltöztette fel a rettegését s kétségeit. Az ujkor sem kivétel: mi drámákban veszekedtünk vele, féltünk és toporzékoltunk, fiatal emberekről halluczináltunk, akik összerogynak s a Nap után kiáltoznak, félünk és nem tudjuk, mitevők legyünk. Talán most már többet fogunk tudni. Kissé nyugodtabbak leszünk, bizunk magunkban s bizunk a tehetségeinkben; és sok-sok respektussal gondolunk a ferdeszemü japán ember felé is, aki New-Yorkban gondolkozik és dolgozik helyettünk, szegény szánandó páriák helyett.

H. K.

Saison.

Szabad fixirozni.

A mai napon expresszlevelet hozott a postás. A levélnek Houbigan adott illatot, tehát olyasvalaki irhatta, aki nem tudja a szaglásomról, hogy ezt a gyártmányt nem kedveli. Megnézem az aláirást. »Egy titkos olvasója.«

Titkos olvasóm még nem volt, amióta azzal foglalkozom, hogy minden csütörtök délelőtt édeskés szellemességeket irok felsőbbrendü hölgyek számára »Maître Jacques« álnéven. Tizenkét óra tájban a nyomdában már türelmetlenkedni kezdenek a szedők és »hol van Maitre Jacques?«, »Maitre Jacques még nincs itt!« kiáltással fojtják el a benső szitkokat, melyekre csekélységem ilyenkor méltán számot tarthat, mert bár egész csomó édeskés szellemességet vetettem papirra, de a point még hiányzik. Istenem, hol van még csütörtök délben tizenkét órakor a point! Pedig azóta, hogy a szerkesztői üzenetekben sürübben szokták felvilágositani az olvasót, hogy »Maitre Jacques«, »Szonja«, »Keir Hardie«, »Gábor Andor« és »Pitypalatty« álnevek alatt kik szoktak irni, az ember tartozik a becsületének azzal, hogy point-nal fejezze be az alkotást.

Mindezek azonban hibás konstrukczióju kitérések a téma elől. Arról van szó, hogy titkos olvasóm eddig még sohasem volt. Titkos rajongóm volt már egy, de közben az is elpártolt tőlem, amennyiben most már maga is irogat a szépirodalmi lapokban és méltán, de hiába várja tőlem, hogy én legyek az ő titkos rajongója. De titkos olvasóm?! Mért titkos? És mért olvasóm? Egyébként a levélből minden ki fog derülni.

»Kedves Maitre Jacques!

A férjem megtiltotta, hogy az ön irásait olvassam, mert azt hallotta önről, hogy ön egy közönséges pornográfus. Sajnos, nem sok igazság van ebben az állitásban, és bár adna az Uristen kegyednek több alkalmat arra, hogy indokolttá tegye férjem tilalmát, melyet megszegni annál kedvesebb volna számomra, mennél több alkalmat adna kegyednek a jó Isten arra, hogy pornográfus legyen. De hát nem baj! Igy is megszegem Raoulom vétóját, mert azt meg kell adnom, hogy ha nem is éppen a legtökéletesebb erotikust látom önben, de azért mégis csak egy cochon kegyed. Cochon magyarul annyit jelent: disznó. Néha olyanokat sejttet irásaiban, hogy fülig el kell pirulnom a szeméremérzésen ejtett merénylet következtében. Sajnos, rendesen valami csalódás ábrándit ki, amikor aztán tovább olvasva irását, kiderül, hogy a rejtett czélzás nem is arra vonatkozik. Nagy kópé maga, kedves Jacques ur! Mindez pedig arra késztet, hogy a fixirozás kérdésében önhöz forduljak, önhöz, a nőismerőhöz, az asszonyi lelkek buvárához, önhöz, aki többször kezdte a czikkeit »Asszonyom!« megszólitással, mint más ember kávét iszik; önhöz, a pornográfushoz, aki tudja, hogy amikor egy nőt fixiroznak, nem azért teszik, mintha a balkán kérdés megoldását akarnák arczáról leolvasni. Mi a véleménye, kedves Maitre ur, a fixirozásról? Ön is elfogadja a biróság amaz álláspontját, hogy a nőt szabad fixirozni? Férjem például, aki puritán erkölcsü férfi, azt mondja, hogyha már az ember fixiroz, óvatosan tegye azt, bandzsalitva, a szeme zugából lövelve egy-egy mohó pillantást. Ezt nem tartom helyesnek, mert ebből nekünk nőknek semmi hasznunk nincs, bárha sokszor még az efféle fixirozást is észre szoktuk venni. A sógorom, aki szintén ellene van az aszfaltbetyárságnak, a tükörből, vagy kirakatablakból való fixirozást tartja az egyetlen helyes módnak. Ennek szerény véleményem szerint az a hátránya, hogy nincs mindig kéznél a tükör, vagy a kirakatablak. A papám, aki hatvan éves kora ellenére is teljesen fixirozó természet, a birák véleményét vallja a magáénak. Szerinte

nélkülözhetetlen szükséglet a fixirozás, mert elvégre behunyt szemmel csak nem léphet férfi az idegen hölgyhöz, hogy ezt mondja neki: »Szabad nagysád elkisérnem?« A fiam, aki most tizenhat éves, aminek folytán természetesen Freud elméletére esküszik, a fixirozást mint tudatalatti kényszert fogja fel, amely ellen sem orvosság, sem menekvés nincsen. A magam felfogása pedig abban a dialógusban jut érvényre, melyet a napokban a villamoson folytattam a férjemmel.

— Nézze, milyen szemtelenül fixiroz az a fiatalember. Jó volna, ha rendreutasitaná — mondtam én.

— Csak nem fogok nyilvános botrányt provokálni! — mondta ő.

— Követelem, hogy nyilvános botrányt provokáljon; hadd tudják meg az emberek, hogy milyen szemtelenek manapság az ifjak.

— Inkább azt szeretné, ha megtudnák az emberek, hogy önt fixirozzák. Már pedig a biróság ezt megengedi.

— De csak olyan esetben engedi meg, ha az asszony felpofozza az illetőt.

— Hát pofozza fel! És akkor itt is meg fogja engedni.

Ebből a párbeszédből láthatja ön, hogy a fixirozás kérdésének két oldala van; az egyik a fixirozó oldal, a másik a fixirozott oldal. A fixirozottnak nem fáj a fixirozás, éppoly kevéssé, mint a fixirozónak, a fixirozónak azonban fáj a fixirozás, ha véletlenül a fixirozott a felesége, vagy maitresse-sze. és a fixirozó nem ő. Nekem nem fáj a fixirozás, de ha a férjem nem csinál botrányt belőle, ugy az rosszul esik nekem. A férjemnek szintén nem fáj a fixirozás, részben azért, mert fél a botránytól, részben pedig mert ő is fixiroz. Mindezekből pedig csak az következik, hogy a kérdés még mindig zavaros és tisztázásra vár. Kérem tehát önt, a női lelkek ismerőjét, nyilatkozzék ebben a kérdésben és mondja el a véleményét, melyet tekintettel elmés voltára, mély tiszteletben fogok tartani és ahhoz ragaszkodni fogok.

Egy titkos olvasója.«

»Tisztelt olvasóm!

Becses levelére válaszolva, értesitem, hogy a fixirozás kérdését még nem fixiroztam egészen. Az eddig nyert tapasztalatok alapján egész vague meghatározásokra szoritkozhatom csupán.

Szerintem a biróságnak teljesen igaza volt akkor, amikor a fixirozást megengedhetőnek tartja. Mert:

Először: ha az ember nem fixiroz, nem is kerülhet abba a helyzetbe, hogy energikus hölgyektől olyan pofonokat kapjon, melyek néhány hétre az egész kérdést ágyhoz szögezik.

Másodszor: a nőnek egyéb fegyvere is van a fixirozás ellen. Az olyan hölgy, aki félénkségből, vagy botránytól való félelem következtében, vagy veleszületett szemérmetességből nem óhajt pofonokra vetemedni, hasbarughatja a fixirozót. Mért ne szabadjon tehát fixirozni a férfiaknak, ha a megtorlás ilyen nemes eszközei állanak vele szemben.

Harmadszor: bár nem vagyok pornográfus, magam is a fixirozók közé tartozom.

Negyedszer: a pornográfiának semmi köze a fixirozáshoz.

Ötödször: A biróság ugyan kijelentette, hogy szabad fixirozni; de azért nem muszáj.

Hatodszor: tisztelem a kedves férjét; gratulálok neki a botrány elkerülése miatt.

Hetedszer: ha megigéri, hogy nem ver és nem pofoz, legközelebb önt is megfixirozom. De *play fair!*

Maitre Jacques.

HETI RIGMUSOK.

A szenzácziós darab.

Nem tudom, hogy olvasták-e ezt a hirt:
Tozelliné egy szép operettet irt.
Nyilván roppantul érdekli önöket,
Hogy ebben az operettben mi lehet?

Bennem is vad kiváncsiság lihegett:
Mihamarább olvasni a szöveget.
Elmesélem, figyeljenek ide hát,
Lelnek benne több meglepő ideát.

Mingyárt az első felvonás elején
Agancs nő ki a Tozelli ur fején,
Nő ki, kinő, egészen az ablakig,
Mert a neje által ő megcsalatik.

Egy futam a zenekaron átoson,
S megcsalatik könnyedén és bájoson.
És finálét sem láttunk ily furát,
Ott csalja meg Tozelliné az urát.

Azután jön a második felvonás,
De ennek már az egész tartalma más.
Ebben az van, az ember el se hinné,
Hogy csalja meg az urát Tozelliné.

Van itt még egy ragyogó táncz-figura,
Itt valczerben csalatik meg az ura
És egy tangó, amely igazán remek;
Czime »Most én megcsalom a férjemet«.

És a harmadik rész bonyodalma ez:
Tozelli a neje által csalva lesz.
Itt már van egy igen kedves változat:
Jókedvében sirni kezd az áldozat.

Végül van egy nagyon finom fordulat,
Holtan hozzák Signor Tozelli urat.
Zeng a kórus: Halva! halva! halva van.
S kiderül, hogy most is csupán csalva van.

Olvastam a szöveget és sok helyen
Csodálkozva bólogattam a fejem,
Ez a téma az eszébe hogy' jutott!
Milyen kár, hogy ez a darab megbukott.

Pikk.

INNEN-ONNAN.

Basch Viktor. A feministák intelligenciát importálnak. Megtették ezt máskor is, de nem akkora szerencsével, mint most, amikor Budapestre hozták *Basch* Viktort, a párisi Sorbonne tanárát, aki hétfőn tart előadást a pestieknek a franczia női mozgalmakról. Nem az idegenimádásunk diktálja, hogy Basch Viktornak megadjuk azt, amit mi az eddigi előadók legtöbbjétől megtagadtunk: nem az idegennek, hanem a nagyhirü esztétának, kiváló szocziológusnak és tudós agitátornak előlegezzük a dicséretet és az elismerést, amikor hétfői előadásának igy eléje harangozunk. Basch Viktor multja garantálja, hogy az előleget nem pazaroljuk méltatlanra. Mindig azok között láttuk, akik az elnyomottak felszabaditásáért küzdöttek egész tudásukkal, szenvedelmükkel és ékesszólásukkal. A Dreyfus-pör idején ott láttuk őt az üldözött kapitány oldalán. A rennes-i tárgyalás együtt találja őt Laborival s mellőle teritette le a golyó Labori ügyvédet. Az ő házában talált menedéket és ápolást Labori, amikor nem akadt szállodás, nem akadt egyetlen franczia polgár, aki Laborit házába fogadta volna. E pör befejezése után alakitotta meg a Ligue des droits de l'Homme-t s azóta az emberi jogokért küzd hóditó ékesszólásával, lángoló emberszeretetével. Buisson képviselővel megszervezte a Ligue des électeurs pour le suffrage des Femmes-t és csodálatos energiával, rettenthetetlen bátorsággal küzd a nők választójogáért. S mialatt az emberi jogokért küzd, talál időt arra is, hogy a tudományt, irodalmat és müvészetet szolgálja. Az esztétika és müvészeti tudományok berlini kongresszusán, ahol a franczia kormányt és a Sorbonne-t képviselte, óriási feltünést keltett előadásával, s a világirodalomnak nincs oly számottevő nagysága, akit méltatásaival közelebb ne hozott volna az emberek szivéhez. Biztosra veszszük, hogy hétfői előadásával sokat hódit meg azok közül, akik eddig közönynyel, vagy elfogultsággal nézték a női jogok küzdelmét.

* * *

☐ **Film-müvészet.** Boldogok szigetje czimen árusitanak most minden kinematográf-szinházban valami nagyszerüséget, amit Reinhardt tanár állitott össze, magának Böcklinnek az ujjmutatásai szerint. Reinhardtot és Böcklint a legkitünőbb német szinészek filmezik el, s mégis — tessék megnézni — az egész produkczió olyan siralmas, hogy az ember szeme belekáprázik. Hogy minden müvészet különbözik a másiktól, az olyan régi igazság és nem akarjuk belátni mégse. Biztos, hogy a filmnek is van nemcsak igaza, hanem müvészete is, de még most egyre *más* területeken próbálják keresni. Hol a pikturába, hol a szobrászatba, hol a szinházba rucczannak át érte. És mindig felsülnek vele. A Böcklin-kép a filmen: semmi és a Reinhardt rendezési ötletei még a semminél is kevesebbek. A filmnek ugyanis más festői és más rendezői vannak. Ugy, ahogy a drámairói — a jók — szintén egészen mások, nem Shakespeare és nem Hauptmann s nem a többiek, hanem kizárólag Gad Orbán mester és kollégái, akiket azért nem szabad lenézni, mert miközben maguk is azt hitték, hogy csak ipart üznek, müvészetet is gyakoroltak. Tiz év mulva talán meglesz már a filmnek az egész elmélete, s akkor mosolyogni fognak ezeken a tévedéseken, ahogy mosolygunk azon az emberen, aki azt hiszi, hogy Rodin gyönyörü élőképeket tudna arranzsálni, ha fölkérnék szépen.

* * *

Schwartzer Ottó. A finom és előkelő professzor mögött is bezáródott a kriptaajtó. Azoknak az embereknek sora, akik karaktert adtak a husz-harmincz év előtti Pestnek, egyre ritkul. s még nem látjuk tisztán, — az idő közelsége miatt — akik a helyükre állnak. Talán ezért gondolunk rájuk, az elmenőkre őszi melanchóliával, akik pedig befejezték, végigélték a maguk életét s ünneplés és siker koszoruival térnek meg Ananke országába. Báró Schwartzer szanatóriumával egyik jellemző vonását adta meg Budapestnek, a nagy városnak s a kegyetlen tébolyda szót ő helyettesitette be először az elegáns és gyöngéd szanatóriummal. Ez az erős koponyáju és melegszivü professzor, aki tudományos müködésével és szeretetreméltó egyéniségével egyaránt magához kötötte az embereket, mégis valami keserü, diszharmónikus érzéssel ejtette ki fáradhatatlan kezéből a tollat. Utolsó szava, amit leirt, ez volt: csőd. És ez jellemző, nem Babarczi-Schwartzer Ottóra, de azokra a magyar közintézményekre, amelyekkel vonatkozásban még a legelőkelőbb gondolkodásu ember is panaszkodni kénytelen. Schwartzer Ottó a szavak müvésze, ha diszkréten nyilvánitotta is ezt, de nem kerülhette el és ezért kétszeresen szomoru rágondolni az utolsó gesztusának félre nem érthető disszonancziájára.

* * *

4 **A ló, a bárányka és a nyul.** Valami nagyon szépet, nagyon meghatót olvastunk a héten az Akadémiával kapcsolatban. Olyan az egész kis történet, mint egy meleg októberi napsugár, ami betévedt a komor falak közé, a könyvekkel és elsárgult kéziratokkal tömött, komoly, hivatalos szobákba. A Magyar Tudományos Akadémia Mikszáth-szobájába az elhunyt nagy iró kegyeletes és finomlelkü özvegye elküldötte a kis játéklovat, báránykát és nyulat, amiről Mikszáth egyik legcsudálatosabb elbeszélését irta, mikor a kisfia meghalt. És elküldötte az aranykrajczárt is, amit Mikszáth valaha Jánoskának adott az állatok kosztjára, amik most ott legelnek az iróasztal zöld posztóján, az Akadémia egyik szobájában. A poézis meleg, simogató napsugara lopózik a szivünkbe, mikor ezt olvassuk; olyan az egész, mint egy bánatos, édes mese, amit az aranytollu palócz kezdett s ami most halála után is folytatódik, aranyos hálóját szőve a józan, büszke és komor Akadémia egyik rejtett zugában. Mosolygós, könyes, édes, szép, szomoru történet, olyan jól esik rágondolni és elmélázni rajta.

* * *

☐ **Ur a bakon.** Igen, ur a bakon és pedig nem urkocsis, s nem is egy letört ur, aki, miután leszállt a szimbólikus bakról, mert le kellett szállnia róla, felszállt a ténylegesre. Nem. Hanem valaki, akit urnak neveltek, de elment fiakkerosnak, mert belátta, hogy a legkönnyebb és a legjövedelmezőbb pályák egyike ez. Nem szabad csodálkozni rajta. A kocsis szónak ugyanis a mi nyelvhasználatunkban egy kis istállómellékize van. Faluról hoztuk magunkkal és nem gondoltuk meg, hogy kocsisnak és fiakkeros-kocsisnak lenni Budapesten egészen más

dolog, mint Berettyóbögötén. A fiakkeros az az ur, aki fönt ül a bakon és a kezében tartja a gyeplőt, s ennek ellenében igen sok koronát nagyon biztosan megkeres mindennap. Kocsit mosni ? lovat vakarni ? Ó, az mind nem tartozik ehhez az előkelő mesterséghez. Az összes kézimunkákat jól fizetett alkalmazottak végzik, a kocsis ur csak átveszi a ragyogó kocsit, a ragyogó lovakat és keresztülhajtja őket a városon. Hogy ez mennyivel rosszabb mesterség, mint városi hivatalnoknak, vagy banktisztviselőnek, vagy ujságirónak lenni, azt én sehogyse tudom kiszámitani. A különbség az, hogy az elsoroltaknak állandó fölebbvalóik vannak, a kocsis urnak minden félórában változóak. De amazoknál a fölebbvaló csakugyan fölebbvaló. Aki a kocsis ur kocsijába beül, az — Budapesten — legtöbbnyire szegény ördög, annál szegényebb, mert még azt is hiszi, hogy a kocsin jelenlevő két ember közül ő az ur, a másik az alárendelt közeg. Pedig megfordítva van.

* * *

Czigányönérzet. A szombathelyi uri bálon duplán derült ki ez az önérzet, ami már csak azért is megnyugtató, mert az önérzet a legjobban megcsappant keresleti czikk ebben a szép országban. Egyik oldalát Nyári Rudi mutatta be, aki mikor frakkot huzott magára, egészen demokrata módra állitott be az uri tánczosok közé, másik oldalát pedig a bálban muzsikáló czigányprimás hegedülte, illetve nem hegedülte el, mikor letette a száraz fát és kijelentette, hogy czigánynak nem muzsikál. S ez az utóbbi önérzet ugylátszik őszintébb volt, mert a tánczoló czigány is neki adott igazat szomoru távozásával. És ez is a dolgok rendje, a czigány ne tánczoljon, hanem muzsikáljon, ugyis ritkán muzsikálhat ebben a savanyodó világban, s ha az önérzete lázongni kezdene, megnyugtathatja azzal a vigasztaló tudattal, hogy ha nem is tánczolhat az urak bálján, legalább az urak ugy tánczolnak, ahogy ő muzsikál. Ez pedig miért lenne csak a politikában hatalmi kérdés ? Végre is egy czigányprimás hegedülés közben olyan nagyszerüeket gondolhat, amilyeneket tud.

SZINHÁZ.

A konventbiztos.

(A Nemzeti Szinház bemutatója.)

Ki mer a Grande Révolutionért ma még rajongani? Carlyle rapszódikus zsenije utálattal fordul el a vérpadtól; Hippolyte Taine, a bölcsek bölcse, magából kikelve, valósággal orditja vétóit a Convention ellen; és még nincs egy éve, hogy Anatole France, a radikális, a szocziálista, regényt irt a Forradalom ellen és . . . lemondott neki. Hallgassuk meg Tainet és háborodjunk föl mi is: »Toulonba a kormány elküldi Fréront: rendet csinálni. Ez kirendeli a nagy piaczra az összes polgárokat. Jönnek, háromezren. Fréron lovon, ágyukkal és ezredekkel körülvéve, megjön egy csapat maratistával. Ezt mondja nekik: válaszszátok ki a tömegből, akit csak akartok. És akit kiválasztanak, odaállitják a falhoz és lelövik. Nyolczszáz touloni hal meg e napon. Végeredményben a huszonnyolczezer lakosból hétezret lefejeznek. — Lyon sem jár jobban. Robespierre kimondja: a várost le kell rombolni. *Lyon n'est plus.* Tizennégyezer munkás emeli a csákányt és a köztársaság két hónap alatt négyszáz millió értékü épületet tesz tönkre. A mongolok jobbak voltak«.

Minő kor ez! A tudomány megszünt, a szinházak aljas bohózatokat játszanak, a müvészet egy álklassziczizmus kezdetlegességével komponál Minervákat, Vénuszokat, Szent Györgyöket és letaposott hidrákat. A tudós, okos, szép férfi értéktelen, a gazemberek érvényesülnek; a nő hisztériás lesz a sok vértől, és vagy ott duhajkodik, mint *tricoteuse*, a vérpad alatt, vagy a tábornokok és miniszterek számára szalónt nyit és nevetve nézi a társadalom összeroskadását. Minden emberi érzés, vágy, akarat, funkczió . . . egyesegyedül a politikával van összefüggésben, ez fertőzi meg járvány gyanánt a parlamentet, a városházát, a kávéházat, a hálószobát. E korban nincs szerelem, csak politikai meggyőződés. Nincs nyugalom, csak konfliktus. Mindenki meghasonlott: önmagával, a családjával, a hazájával . . . Párisból indul el a járvány és rohan rettentő léptekkel, végig a Szajna és a Rhone partjain. Toulonba Fréron nevü véreb hozza a forradalmat . . . *Farkas* Pál kis városába Carabos polgár.

A tragédia, melyet az iró köréje sötétit, megrázó és páratlanul hü a korhoz és a történelemhez. *Farkas* Pál Francziaország e kis, távoli sarkába gyüjti a párisi vörös infernális fényt . . . és tényleg, innen jobban látni a konventet, mint a saját palotájából. A kisvárosi társadalmat épp ugy bontja Marat-kra és Rousseaukra a carmagnole, mint a párisi tömeget . . . és az iró ezzel a felsőbbséges pszichológiai etüdjével valósággal meglep. Ebben a vizcseppben benne zug az egész oczeáni vihar, itt is megvannak a gyáva hazafiak, a koránál gyengébb nő, a nemzetőrök — és köztük a konventbiztos, ez a különös politikai hős, kit *Farkas* Pál kétkedésből és hazaszeretetből, republikánizmusból és gazságból formált meg mesterileg és aki tétovázó, szegény gyermeke ennek a grandiózus időnek, mely tizezrek vérét iszsza és a korzikaival vajudik.

Örvendtünk e dráma mély és sötét páthoszának és titokzatos levegőjének, melyet *Farkas* Pál müvészi kézzel süritett ily fojtóvá. A második felvonás egy nagy dialógusa után, melyet *Beregi* és *Márkus* Emilia valami zenekari erővel küldenek a közönség felé, láttuk, hogy ezt az irót, ki hisz és csatázik, szeretnünk kell.

Sz. L.

Müvészet.

Az Erzsébet-emlék.

Hány czikket irtak és irtunk róla, hány kommüniké jelent meg belőle, hány kritika, mennyi szemrehányás, hány ülés és mennyi szófecsérlés?! A napilapok müvészeti rovataiban ugy merül fel, mint a hazajáró kisértet, időrőlidőre egészen biztosan visszatérve, a segédszerkesztők nemsokára kész sablónokat fognak készen tartani róla, mint az aratásról, vagy az első hóról. A magyar közéletnek nagy adóssága az Erzsébet-emlék, s nem tudhatjuk, nincs is semmi közeli reményünk ahhoz, hogy mikor fogjuk kifizethetni. Mert akkor, amikor az adósságot elvállaltuk, bőkezüek voltunk és elbizakodottak és kegyeletes lelkesedésünkben fel akartuk épiteni a bábeli tornyot. Most tudjuk, hogy a bábeli tornyot nem lehet felépiteni. A királyné emlékére azóta nem történt egyéb, mint sok ülésezés, még több kommüniké és egy csomó veszekedés. Próbálkoztunk igy, próbálkoztunk ugy, most a legujabb határozat szerint igy is, ugy is próbálkozunk, de nem hiszszük, hogy ezekből a próbálkozásokból megszülessen az Erzsébet-emlék. Legjobb, ha bevalljuk: nincsen hozzá erőnk.

Nem szégyen ez, kedves olvasók. Mi derék és szabadságszerető nemzet vagyunk, Európa éléskamrája, a nők lovagias barátai, kedves magyarok, de ebben a pillanatban nem vagyunk jó szobrászok. Drámát irni tudunk, festeni tudunk, szinházat játszani tudunk, de szobrot faragni ebben a pillanatban nem tudunk. Ámbár ezt sem lehet

mondani. Portrait-kat, kedves apróságokat, iróasztalra való bronzokat igenis tudnak a magyarok nagyon szépen, sőt az intimebb utczadiszitő szobrászat is igen érdemeset produkál, kár, hogy ez mind nem elég az Erzsébet-emlékhez. Ám mi ezt az emléket az égig érőnek szerettük volna, azt akartuk, hogy hangosan, sőt harsogva beszéljen a tiszteletről, a szeretetről, szóval azokról az érzésekről, amelyekhez szivünk talán van, de hangunk semmiesetre sincsen. A hivatalos körök, mikor nagy büszkén kivágták a milliót, azt hitték, hogy majd csak akad hang is, hiszen a hangok megválasztásában ők nem igen válogatósak és kapós előttük a vélemény, hogy aki akadémiai szobrász, vagy pláne professzor, az egészen biztosan jó Erzsébet-emléket tud csinálni. A szobrok, az emlékmüvek Magyarországon rendesen igy készülnek és egészen kézenfekvő volt a dolognak ilyen régi mintára való, aktaszerü elintézése. De megtörtént az a csoda, hogy az összes nagyságával, az emlékmü méreteivel és a jövőre néző jelentőségével szemben ez egyszer a protekczió, a tudatlanság és a megszokás elvesztették az erejüket, a felelősség oly igen nagy lett, hogy a hivatalosak nem mertek vele kikezdeni és kénytelenek voltak arra az álláspontra helyezkedni: hogy itt egy zseniális, nagyszabásu szobrászra lenne szükség. Zseniális, nagyszabásu szobrász pedig — mit tagadjuk? — jelenleg Magyarországon nincsen.

Mondom, nem szégyen ez, kérem. Egyelőre a külföld sem dicsekedhetik valami egetverő tehetségekkel, s ha a monumentalitásra való törekvés máshol nagyobb lendületet is vett, mint nálunk, igazán nagyszerü, félelmes méretü szoboremléket ott is igen nehezen tudnak összehozni. Erre elég jó bizonyság a római Vittorio Emmanuele, amelyet hasonló szándékokkal, de példátlan sikertelenséggel hoztak létre, avagy a legfrissebb Völkerschlachtdenkmal, amely éppen olyan idétlen és kellemetlen, mint amilyen dicsőség a népekre nézve a lipcsei csata. A lipcsei csatához még méltó egy rosszul sikerült emlék, de Erzsébet királynét már semmiesetre sem szabadna vele megbántani. A szegény bizottságnak tehát igaza van, amikor habozik, csakhogy a habozással a dolog éppen nem lesz megoldva. Lehetne azt mondani, hogy várjunk vele addig az időig, amig egyszerre Magyarországon is születik egy kitünő szobrász s akkor a szobor tanácskozás nélkül is elkészül. De ez kissé bizonytalan és végre is: mi vagyunk azok, akik Erzsébet királyné emlékét meg akarjuk tisztelni és nem az unokáink. Tisz teljük ugy, ahogy tudjuk, s használjuk fel azokat az eszközöket, amelyek az érzéseink kifejezésére rendelkezésünkre állanak. A bizottság ne habozzon és ne próbálkozzon ideákkal, amelyeknek sikeréhez nincs is reménye. Hanem mondja meg, hogy a dolog igy nem megy és tegyen javaslatot a dolognak másformáju elintézésére. Állitsanak a királynénak egy szép, intim emléket, vagy állitsanak többet is, de a roppant összegnek abból a részéből, amely ezeken felül marad, tegyék lehetségessé, hogy a királyné emléke a királyné személyétől függetlenül nyerjen megörökitést. A főváros artisztikus diszitése lenne különösen azon feladat, amely a királynéhoz méltó. Ha a fővárosban elhintenék a formamüvészetnek olyan alkotásait, amelyeknek létrehozására a magyar szobrászat jelenleg képes, ez mindenesetre érne annyit, mint egyetlen kőkolosszus. Szép és finom gondolat, hogy a főváros Erzsébet emlékére nyerjen müvészi külsőt s igy örök időkön érezze az ő puha kezének áldó simogatását. Olyan gondolat, amely eleget tesz a királyné iránti tiszteletnek is, a magyar müvészet érdekeinek is, hasznára lenne a fővárosnak is és főként: kivihető. S igy felesleges konzervativizmus lenne az első, csődbekerült gondolathoz ragaszkodni. Egy nagyszerü emlék szép lett volna, de sok kicsi jobb, mint egy rossz. Legyünk őszinték és ne akarjunk olyasmit, amire nem vagyunk képesek. Mindenki ugy énekel, ahogy tud. S ha valaki finoman és érzéssel ad elő egy apró románczot, az mindenesetre ér annyit, mintha hamisan harsog egy csatadalt.

Jean Preux.

IRODALOM.

Álromantika.

Az uj romantikát hirdették és vártuk és most itt van a nyakunkon a régi, az elhasznált, a százszor kipróbált és megunt öreg rekvizitumokkal, elfakultan és rongyosan, a kopott gazdagság kómikusan csillogó hamis ékköveivel. Könyvben, ujságban, folyóiratban ujra a sápadt hold zöld sajtra emlékeztető korongja világol és szelid undorral nézi az arszlánokat, akik gitárt akasztva carbonari-köpenyegük fölé, dalt dallanak az imádott delnő borostyánnal futtatott erkélye alatt. A krinolin szörnyü abroncsai zörögnek a biedermeier-butorok között és a czitromon és krétán táplálkozó herczegnők sóhajtva nyekeregnek az ideális szerelem képzelt kinjaitól. Az irók gagyognak és gügyögnek, bon-

ELKÁN GYULA
szücs, szőrmenagyáruháza

Budapest, kizárólag Károly-körut 19

Művészies divatlap bérmentve

bont szopogatnak és selypitenek, olyan gyöngéden, mint egy tüdőbajos német guvernant és olyan hamisan, mint egy mult századbeli zenélő óra, aminek hengerén kicsorbultak az apró tüfogak. Az élet egyre sulyosabb és bonyolultabb problémákat ad föl, az egész társadalmi berendezkedés krizis előtt áll, világnézetek türelmetlen, késhegyre menő harczot vivnak és az irodalom limonádéval akarja megnyugtatni a lázongó idegeket.

Ne mondja senki, hogy ez az »örök romantika« diadala. A kék virág, mikor az irodalmi botanikusok ráakadtak, megfelelő czimszóval ellátva, a herbárium minden életnedvet kiszivó lapjai közé került, s most csak a penészes itatóspapir közt lapoznak, csak az elszáradt és lepréselt virág dohos illata terjeng a levegőben. Az »örök romantika« nem a dobostorták czukordiszein tündöklik, nem émelyitő és vérszegény nyávogás. Az »örök romantika« diadala nem olyankor szemlélhető, amikor egy talentumos iró nyomán elharapózik a sekélyes utánérzők serege, amely sereg ájult gyönyörüséggel, csámcsogva csurgatja nyálát a teli holdra, hatvanas évekre és szürke czilinderekre. Az »örök romantika« Flaubertnél ülte diadalát, annál a Flaubertnél, aki mikor harczot üzent a programmá lapitott romantikának, öntudatlanul a romantika leglelkét védte és szerette. Ez a nálunk nagyon rövid ideje föllépett irodalmi járvány hamis betegség még a tüneteiben is. Van egy vagy két irónk, akiknek benső ügyük, őszinte müvészi megnyilatkozásuk a neoromantika, s mert sikerük volt vele, most nyomukba szegődik a minden önállóságra, eredetiségre képtelen uszályhad, amelynek egy része tegnap még a naturalizmust, más része az ugynevezett lelki differenciálódottságok misztikus dogmáit támogatta. Ez a romantika hazug értékekkel kereskedik és csak arra jó, hogy eltéritse és megingassa azt az egy-két igazi irót, akik akaratlanul idézték föl a régi halott obskurus szellemét, az egyedüli szellemet, ami ebben a »romantikában« van. Nem külsőségekben vannak elraktározva az igazi értékek, itt pedig minden külsőség, divatját multa külsőség, ami rikitóan ordit ki a mának környezetéből. Ahol nem volt kiépitve szervesen a reálizmus nagy állványtömkelege, hiába akarnak a föl nem rakott falra ornamenseket és mütyürkéket rakni, az ágaskodók kezéből a sárba hull minden. Az oroszok és francziák sohasem fogják ilyen végzetes tévedésekkel tölteni az idejüket, mert ott nincsenek szakadékok és alá nem boltozott falak az irodalom épületében. Nálunk azonban az irók nagy része Potemkin-módra dolgozik, könnyedén másra háritva át a munka nehezét és megmámorosodva a külszintől. Hanem egyszer egy erős ökölcsapásra beszakad és összedől minden festett diszlet és akkor majd azok kezdenek az építéshez, akik nem sajnálják megroppantani a derekukat a nehéz, becsületes munkában.

K. A.

Ferdére taposott czipősarkok az elegánczíát tönkreteszik. A »Berson« gummisarok viselete, amelyek a bőrnél is tartósabbak, a czipősarok letaposását kizárják. Utánzatok miatt ügyeljen a vásárlás alkalmával a szójegyre »Berson«.

Minden izében hazai gyártmány a világhirü *Réthy-féle pemetefü-czukorka*, a köhögés és rekedtség e jól ismert háziszere. Gyermekeknek is adható, mert drasztikus szereket nem tartalmaz, kellemes izü, az étvágyat, a gyomrot, fogakat nem rontja. A dobozon és a czukorka minden darabján rajta legyen e név: *Réthy*. Ára 60 fillér minden gyógyszertárban és drogériában.

HETI POSTA.

Kolozsvár. *F.* Mit kezdjünk a kézirattal, mely csupa helyesirási hiba? Arról nem is szólunk, hogy szörnyen unalmas. Talán beállna mozidráma-irónak: a lepedőn nem tünnek fel a helyesirási hibák.

Arad. *R.* Ami unalmas, még nem okvetlenül modern. Az uj formától nem riadunk vissza, de nem is hagyjuk magunkat megvesztegetni azzal, hogy van érzékünk az uj dolgok iránt. Hát persze hogy van: a kéziratot nem adjuk ki. Visszaküldésére nem vállalkozunk.

Ujvidék. A versekben nem találtunk felfedezésre érdemeset. Ismert hangok, elkoptatott motivumok. A verseket legtalálóbban azzal jellemezzük, ha azt mondjuk, hogy herczigek. De ezzel a legrosszabbat mondottuk róluk.

Nem közölhető. Tük. Messze, messze. Hányan vagyunk stb. Sóhaj, Az életem pazar perzsa szőnyeg. Soha. Egy milliárdos. Fehérbőrü asszony.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Az anyák büszkesége a szép és egészséges gyermek, hogy ez elérhető legyen, igyék minden gyermek a hidegebb időszakban állandóan Zoltán-féle csukamájolajat, melynél kiválóbb készitmény nem létezik, mert tápereje nagy, szaga, ize nincs és könnyen emészthető. Üvegje 2 korona, a készitő, Zoltán Béla gyógyszertárában Budapesten.

Czipészétől kifejezetten BERSON jegyü gummisarkot kérjen és másmilyent utasitson határozottan vissza. — BERSONMÜVEK, Budapest VII.

PARK-SZANATÓRIUM
BUDAPEST,
VI., ARÉNA-UT 84/b (VÁROSLIGET)

Szülészeti osztály **SZÜLŐ NŐK** részére

Budapest, 1913. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.